Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил әклҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Така
сарин
14
Бембә өдр
№ 132. (11145).
Үнь 3 деншг.

Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съезд

ЗӘҢГЛГЧ СОҢСХВР

1990 жилин така сарин 13-д Москвад, съездмүдин Кремлевск Бәәшңд, Советск Союзин Коммунистическ партин XXVIII съезд көдлмшән цааранднь кев.

Өрүни сүүр эклхин өмн партин цутхлң һардгч органмуд суңһлһар дууһан өглһн болв.

Пленарн сүүриг 11 часла М. С. Горбачев секв. Урднь темдглсн болзг деер нег өдрт съездин көдлмшиг утдулад, така сарин 13-д төгсәхмн гисн терүнә селвглә делегатнр зөвшәрв.

Цааранднь сүүриг А. И. Лукьянов һардв.

КПСС-ин Уставин проектд комиссин орулж өгсн чиклврмүдиг делегатнр тодрхаһар хәләв. Документин онц статьясин формулировксиг товчлҗ дигллһнә хөөн съезд Советск Союзин Коммунистическ партин Уставиг бүклднь батлв.

Дарунь КПСС-ин Центральн Бүртклһнә Комиссин туск положениг съезд батлв.

Терүнә идеймүд болн шиидврмүд пропагандллһнд болн тодрхаһар күцәлһнд цуг делегатнр шунмһаһар орлцхиг даалһҗах онц тогтавр КПСС-ин XXVIII съезд батлҗ авв.

Цааранднь «КПСС-ин олнд зәңглһнә средствсин тускар» гисн резолюц съезд батлҗ авв.

КПСС-ин XXVIII съезд деер

Така сарин 12-т тоолһна комиссин ахлач **И. Н. Тутеволь** өмнк асхарнь партин һардгч органмудт болсн суңһврин ашмудын тускар зәңглв.

КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтрин дарукд, КПСС-ин ЦК-н гешүнд **Ивашко** Владимир Антонович суңһгдв, гиҗ эн зәңглв.

Суңһвр келһнә төлә нууцчар дууһан өглһнә бюллетеньд А. С. Дудыревин, В. А. Ивашкон, Е. К. Лигачевин кандидатурмуд орулгдла. Дууһан өглһн им болв: А. С. Дудырев: дөңнҗәхнь —150, бурушаҗахнь — 4268; В. А. Ивашко: дөңнҗәхнь — 3109, бурушаҗахнь —1309; Е. К. Лигачев: дөңнҗәхнь— 776, бурушаҗахнь —3642.

КПСС-ин Центральн Бүртклһнә Комиссин ахләчд, ЦКК-н президиумин гешүнд Пуго Борис Карлович суңһгдв.

Эн үүлд залгдҗ, нууцчар дууһан өглһнә бюллетеньд В. А. Прохоровин болн Б. К. Пугон кандидатурмуд орулгдла. Дууһан өглһн им болв: В. А. Прохоров: дөңнҗәхнь — 302, бурушаҗахнь— 4131; Б. К. Пуго: дөңнҗәхнь [illegible], бурушаҗахнь — 474.

Съездин регламентлә болһлһх тәрмүдлә [illegible] делегатнр КПСС-ин Уставин проектин туск тәриг цаараднь хәләв. Уставин проектәр бәәх комиссәс соңстар келхин төлә **М. С. Горбачевд** үг өгтдв.

Партин XXVIII съездин документс дунд КПСС-ин Устав хамгин чинртә орм эзлҗәнә гиҗ комисс тоолҗана, бидн цугтан тиигҗ тоолҗанавидн гиҗ би санҗанав. Шин Уставин проектиг удан [illegible] бәәдлиг тадн медҗәт. [illegible]

өрәр болн коммунистическ идеалар ул кеһәд, орн-нутгт гуманн, демократическ социализм үүдәлһиг әвранһь күцл гиҗ зарлҗах политическ организац гиҗ КПСС-иг Устав йилһх зөвтә, гиҗ бидн тоолҗанавидн гиҗ эн герчлв. Көдлмшч классин, крестьянствин, интеллигенцин болн социалистическ хаалһд итклтә социальн пань чигн багмудын сә хәәлһиг медүлҗ харсҗах, гражданск эв болн мана олн келн-әмтнә государств, обществ хамцлһиг күцәҗәх парть гиҗ йилһх зөвтә.

Демократическ централизмин туск төр. Партийн бәәдл-җирһлд хамгин өрг демократизм централизмлә болн дисциплинлә әвтәһәр зүүцх зөвтә. Эннь парть зүткәнә клубд эс хуврхин төлә, шунмһа политическ үүлдвр күцәҗ чадлһан эс геехин төлә кергтә болҗана. Комисс эн төрәр күүндвр кев. Цугтан нег тоолврта болв гиҗ келшгов. Болв партийн Уставд демократизмиг, организацсин тустан үүлдлһиг болн партийн олна йосиг зүүцүллһнә диалектикиг бидн чикәр тохравидн гиҗ ик зүнь баттаһар тоолҗана. Кемр эннь тиим боллхла, йовдлмудыг [illegible] нерәр нерәдх кергтә. «Демократическ централизм» гисн медәнәр удан паттг партийн бәәдл-җирһлд бюрократизм болн даву бүрдәгдсн бәәдл хальчлгдсн төләднь, зуг эн үгәрәр тер медәниг авч хайж болшго.

Партийн дисциплинә төрин туст бәәх сөрүд хәләцсин тускар комиссьт болсн күүндврин тускар онц келх кергтә. Хамгин түрүнд партийн шиидврмүдиг күцәлһнә механизмин тускар үг һарчана. Күүндврин [illegible]

ицәнд — йоста хамцулгч политическ чидлнь болҗ чадхмн гиҗ бидн иткҗәнәвидн.

Өцклдүр асхн комисс коммунистнрин ик багин тускар бас нег немлт хәләһәд, Уставин проектд орулҗана. Дөрвдгч параграфин чиәгтднь ним үгмүд бичх селвг орулгдҗана: «Кемр партин гешүн әрүл-мендин бәәдләрн эс гиҗ насарн партийн бәәдл-җирһлд күцц кемҗәнд орлцҗ чадшго болхла, туслң терүнә бичсн әрлһнәс иштә эклц партийн организац теруг тасрхан уга көдлмшәс болн гешүнә тәвц мөнг өглһнәс сулдхҗ чадхмн». Цуг эн тоот партийн үүрллһнә бәәдлд хаһлгдх зөвтә.

Проектд комисс бас нег положень орулсиг тадн медсн болхт. Терүнәс иштә партин гешүн хойрас үлү партийн комитетд эс гиҗ бүртклһнә комиссьт орж чадшго. Коммунистнрин зөвиг тиигҗ кемҗәллһиг кесг үүрмүд бурушав гиҗ келх зөвтәв. Бәәрн һазрт мана партийн активиг эннь нарн бәәдлд тусхах, деед партийн органмудт күрлһнә туст тоомсрта кесг коммунистнрин төлә давҗ һарч болшго харшлт үүдәх гиҗ әдн тоолҗана. Эн тоолврмуд [illegible] болҗана, тегәд залгдсн положениг Уставәс мадлд һарһх кергтә бәәдлтә, гиҗ нанд сангдна. Ода делегатнр энүнә тускар ухалх зөвтә. Ним арһ чигн бәәнә: кемр коммунист деед органд суңһгдхла, ямаран хойр комитетд үлдҗәхән, ямаран комитетәс һарчахан эн бийнь йилһтхә, тиигҗ бидн энүг Советмүдт кеҗәнәвидн.

Партин парламентск үүлдврин тәрмүдәр Уставин положеньсәр комисс цуг халхш күүндвр кев. Улсин депутатнрин Советмүдт партийн [illegible]

Ивашко болн Б. К. Пуго немҗ суңһгдв.

Шахтерск регионмудт тогтсн бәәдлин тускар зәңглх сурврта записк президиумд орҗ ирв.

Н. И. Рыжковд үг өгтдв. Өцклдүрк өдриг, орн-нутгт учрсн йовдлыг үнлх арһ өгх, мана тоолврар, илт чик зәңглһ өгх арһ би хәәнәв, гиҗ эн келв. Буцлтын жисәнд халхин 655 предприятяс нүүрс һарһдг 276 предприять орлцв. Тер тоод 230-нь хонга буцлт, 46-нь хойр часас авн арвн хойр час күртл буцлт кев.

Донецк, Кузнецк, Печорск нүүрснә бассейнмүдт хамгин шуплттаһар буцлт кегдв, тенд нүүрс һарһлһн зогсагдсн деерән шахтсар болн балһсдар митингс кегдв. Үлгүрнь, нүүрс һарһлһна зүн предприятяс Кузбасст 57 шахтын болн разрезин көдләчнр буцлтд орлцсмн. Терүнәс 27 шахтд хонга буцлт кегдв. Кемеровск областин 12 балһсд митингүд болв, терүнд 31,5 миңһн шахтер орлцв.

Донецк областьд 127 шахтас 41-нь хонга буцлт кев, бас тер мет 26 шахт нүүрс һарһлһан цаг зуур зогсала. Кесг зусн селгәнд 20 миңһн горнякүд көдлмштән һарсн уга. Донецкд, Енакиевод, Макеевкд, Красноармейскд, Торезд болн талдан чигн балһсдт митингүд кегдв.

Луганск областьд 97 шахтас 56-нь буцлтд бүкләрн эс гиҗ хуварн орлцв. Ростовск областьд 70 шахтас 43-нь буцлтд орлцв.

Митингүд правительствин болн партин өмнәс зөрүлгдсн толрха авг-бәрцтә болв, гиҗ Министрмүдин Советин Ахлач келв. Терүнлә дегд буцлтд болн митингүд [illegible]

Йир әмтәхн бәәҗ!

В. Морозовин цоксн зург.

●Партин съездин туск тоолвр

Санаһан медүлҗәнәв

1961-ч җил съездмүд кедг ик бәәшң тосхгдла. Ода эн өдрмүдт мана орн-нутгин коммунистнрин тооһарн 7-ч ах форум энүнд көдлҗәнә. Ормдан зогслһна җилмүдин цагла партийн цуг съездмүд политическ театрт болҗах наадн мет давулгдлг бәәсмн. Тегәд энүнд Политбюро ах режиссерин үүл даадг бәәҗ. Генеральн сегләтр Брежнев болхла — һоллгч нәадач. Делегатнр «ик герлтә, гүн ухата» үгин дару босад, КПСС-иг болн үнн седклтә ленинциг альхан ташад тосдг бәәсмн.

дүсин тускар келсн деерән, иргч цагин тускар санхан мартхмн биш. Мадн цуһар [illegible] сәрүл цаг күләҗәнәвидн, ямаран хаалһар, әңҗ тер сәәхн җирһлүр ирхиг неккҗәнәвидн. Болв селәнә әмтн хамгин ик күнд бәәдлд бәәхиг эндр өдр мадн цуһар меднәвидн. Тегәд эн төриг түрүләд хаһлх кергтә, гиҗ санҗанав. Хот-хоолын ик хурц чинртә төрт бас оньган өгч, теруг бачм кевәр хаһлх кергтә. Мадн болхла энүнә төлә цуг күчән, [illegible]

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Зәрлг

Хальмг АССР-ин Деед Совет хурахин тускар

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум тогтаҗана:

Хальмг Автономн Советск Социалистическ Республикин Деед Советин [illegible] хуралтын хурадгч сессиг 1990 җилин моха сарин 16-д Элст балһснд хурахмн.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Ахлач В. БАСАНОВ.

Элст балһсн, 1990 җилин мөчн сарин 27.

Хальмг АССР-ин

776, бурушажахнь — 3042.
КПСС-ин Централья Буртклһнә Комиссин ахлачд, ЦКК-н президиумин гешүнд Пуго Борис Карлович суңһгдв.

Эн үүлд заагдж, нууһчар дууһан өглһнә бюллетеньд В. А. Прохоровин болн Б. К. Пугон кандидатурмуд орулгдла. Дууһан өглһн ним болв: В. А. Прохоров: дөңнжахнь — 302, бурушажахнь — 4131; Б. К. Пуго: дөңнжахнь — 3959, бурушажахнь — 474.

Съездин регламентла болн халәгдх тәрмүдлә ирлцүлж делегатнр КПСС-ин Уставин проектин туск тәрит паарандынь хәләв. Уставин проектәр бәәх комиссәс сонсхвр кехин тәлә **М. С. Горбачевд** үг өггдв.

Партин XXVIII съездин документс дунд КПСС-ин Устав хамгин чинртә орм эзлжәнә гиж комисс тоолжана, бидн цуттан тиигж тоолжанавидн гиж би санжанав. Шин Уставин проектиг удан пагт белдсиг тадн меднәт. Һурвн улу сар хооран цуг улсин күүндвр кехин тәлә эн барлгдла, тер даруньшунмһа күүндвр үүдәв.

Зуг КПСС-ин ЦК-д тер проектәр 200 миңһ һар сув-селвг, тер мет Уставин альтернативн 50 һар проект орж ирв гиж тоолжанав. Тедн тоод КПСС-т демократическ платформин, марксистск платформин болн мана партиг оңдаруллһна хаалһин тускар олн зусн тоолвран медүлжәх нань чигн багмудын проектс биләә.

Съездин бүрдәсн комисст ним өрги материал шинжлж хәләх кергтә болв. Тадн тоддсар, така сарин 9-д партин Уставин проектиг съезд ул-суур гиж батлж авла. Эннь проект цагин некврлә ирлцүжәхиг, партиг шинрүллһнә тәрмүдт эн зөрүлгдсиг батлж медүлжәнә гиж бидн комисст тоолжанавидн.

Принципиальн зәрм тәрмүдт болн комиссин кесң ашлврмудт М. С. Горбачев оньган өгв. Цуг күмн-әмтни зә-ла эвтәһәр зүүцх зөвтә. Эннь партъ зүткәнә клубд эс хүврхин төлә, шунмһа политическ үүлдвр күцәж чадлһан эс геехин төлә кергтә болжана. Комисс эн тәрәр күүндвр кев. Цуттан нег тоолврта болв гиж келшгов. Болв партийн Уставд демократизмиг, организацин тустан үүлдлһиг болн партийн олна йосиг зүүцүллһнә диалектикиг бидн чикәр тохравчлн ди гиж эн зүнь баттаһар [illegible]. Кемр эннь [illegible] болхла, йовдлмудыг эврәннь Демоңерәр нерәдх кергтә. «Демократическ централизм» гисн меднәр удан пагт партийн бәәдл-жирһлд бюрократизм болн даву бүрдәгдсн бәәдл хальчлгдсн тәлә, зуг эн үчрәр тер меднәг авч хайж болшго.

Партийн дисциплинә тәрин туст бәәх сәрүд халацсин тускар комисст болсн күүндврин тускар онц келх кергтә. Хамгин түрүнд партийн шиидврмүдиг күцәлһнә механизмин тускар үг һарчана. Күүндврин ашт мадн цуттад тааста хәләц олж болв гиж мелгднә. «Партийн комитетмүдин болн теднә бюроя шиидврмүд белдлһнә кемд чрлцигү партийн организацст күүндврт тәвгднә, тер шиидврмүдиг таасж батлж авсна хөөн, тедниг эрк биш күцәх кергтә» — ним формулировк бидн бичвидн. Минь тиим.

Партиг тосхлһна федеративн принципд орлһна эв-арһин туск сув-селвгүдиг чигн комисс кинәнәр хәләв. Хамцу Программта болн Уставта нинеги КПСС-иг бидн баттаһар дөңнжәнәвидн. Терүнлә дегц союзн республик болһна Компартин туста үүлдлһиг болн күцц зөвиг, цуг партийн тәрмүд хаһллһнд теднә шунмһа орлцлһиг бидн дөңнжәнәвидн.

Цуг союзн республикүдин Компартьс терүнә ханьд шунмһаһар үүлджәх зуг ни-нег КПСС мана олн келн-әмтни государствд — шин, ода бәәлдгджәх союзн бооцана ул деер үүлдх суверенн социалистическ государствсин ни-ден бәәхд. [illegible] партин гешүн хойрас үлү партийн комитетд эс гиж бүртклһнә комисст орж чадшго. Коммунистирин зөвиг тиигж кемжәллһиг кесг үүрмүд бурушав гиж келх зөвтә. Бәәри һазрт мана партийн активиг эннь нәри бәәдлд тусхах, деед партийн органмудт күрлһнә туст тоомсрта кесг коммунистирин тәлә давж һарч болшго харшлт үүдәх гиж эдн тоолжана. [illegible] болжана, тегәд заагдсн положениг Уставас мадид һарһх кергтә бәәдлтә, гиж нанд сангдна. Ода делегатнр энүнә тускар ухалх зөвтә. Ним арһ чигн бәәнә: кемр коммунист деед органд суңһгдхла, ямаран хойр комитетд үлджәхән, ямаран комитетәс һарчахан эн бийнь йилһтхә, тиигж бидн энүг Советмүдт кежәнәвидн.

Партин парламентск үүлдврин тәрмүдәр Уставин положеньсәр комисс цуг халхин күүндвр кев. Улсин депутатнрин Советмүдт партийн багмудын нилчд онц оньг өггдв. Ода тедниг коммунистнрин фракц гиж чигн нерәдж болхмн биләч. Суңһачнрин ухан-седклиг болн даалһврмудыг бәәдл-жирһлд тохралһар коммунистнр-депутатнрин шунмһа болн тустан күцәдг кәдлмшин тәлә Устав таал теткх зөвтә, гиж комиссин члец дөңнв.

СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдт КПСС-ин организацсин туск әңгиг Уставд үлдәхмн гиж комиссин гешүдин ик зунь седклән медүлж келв.

Гешүдин партийн тәвц өглһнә кемжәг комисс тодрхаһар хәләв, ним кемжә батлж авхмн гисн селвг орулжана: 70 арслн — 10 деңнг, 71—100 арслн — 20 деңнг, 101—150 арслн — 30 деңнг, 151—250 арслн — 1 процент, 251—700 — 2 процент, 700 арслнгас даву — 2.5 процент.

Съезд деер Уставин проектәр күүндвр эклв.

Делегатнрин сув-селвгәр съездин президиумд В. А. [illegible] гүрнь, нүүрс һарһлһна зун предприятис Кузбасст 57 шахтын болн разрезин кәдлачнр буцлтд орлцсмн. Терүнәс 27 шахтд хонга буцлт кегдв. Кемеровск областин 12 балһснд митингүд болв, терүнд 31,5 миңһн шахтер орлцв.

Донецк областьд 127 шахтас 41-нь хонга буцлт кев, бас тер мет 26 шахт нүүрс һарһлһан пат зуур зогсала. Кесг зусн селәнд 20 миңһн горнякүд кәдлмштән һарсн уга. Донецкд, Енакиевод, Макеевкд, Красноармейскд, Торезд болн талдан чигн балһсдт митингүд кегдв.

Луганск областьд 97 шахтас 56-нь буцлтд бүкләр эс гиж хүвәрн орлцв. Ростовск областьд 70 шахтас 43-нь буцлтд орлцв.

Митингүд правительствин болн партин өмнәс зөрүлгдсн тодрха авг-бәрцтә болв, гиҗ Министрмүдин Советин Ахлач келв. Терүнлә дегц буцлтд болн митингүдт орлцсн әмтнә халхас экстремистск эс гиж талдан хорта үүлдвр күцәгдсн уга.

Эн зәңглһиг съезд учртан авв.

Кесг частан күүндвр кеснәнь хөөн съезд проектәр болсн күүндврт зогсав. Уставиг батлж авлһн така сарин 13-д хооран саагдв.

Зәңглһ кехин тәлә **М. С. Горбачевд** үг өггдв. Така сарин 11-д НКАО-н һазрт армянск боевикүд автоколонниг зогсаһад, өмнәснь хав, гиҗ эн зәңглв. Аштнь һурвн күн әмнәсн хаһцв, 24 күн шавтв, тер тоод дотр-дундын цергүдин 4 цергч. Шавтсн әмтнәс һурвнь күнд бәәдлд бәәнә. Дәврсн әмтн цугтан зулж одв. Эн йовдл учрсн һазриг хәләсн цагт һарин гранатмуд, радиостанцс, взрывчатк илдкгдв.

(Чилгчнь 2-ч халхд).

В. Морозовин цоксн зург.

Партин съездин туск тоолвр

Санаһан медүлҗәнәв

1961-ч жил съездмүд кедг ик бәәшң тосхгдла. Ода эн өдрмүдт мана орн-нутгин коммунистнрин тоотһарн 7-ч ах форум энүнд кәдлжәнә. Ормдан зогслһна жилмүдин цагла партийн цуг съездмүд политическ театрт болжах наадн мет давулгддг бәәсмн. Тегәд энүнд Политбюро ах режиссерин үүл даадг бәәж, Генеральн сегләтр Брежнев болхла — һоллгч наадач. Делегатнр «ик герлтә, гүн ухата» үгин дару босад, КПСС-иг болн үнн седклтә ленинциг альхан ташад тосдг бәәсмн.

Ода болхла мана орн-нутг теслт угаһар күләжәсн КПСС-ин XXVIII съезд тас оңдан бәәдлтәһәр давжана, гиж темдглж болхмн. Мана орн-нутг экономическ кризисин әәмшгтә бәәдлд туссн бәәнә, партъ болхла ангрлһн деерән бәәнә, цуг эн йовдлмуд тавн жилин туршт тәрсмн. Ик күцлттә кевәр эклсн оңдаруллһна кергт әмтн итклән геежә йовна, нам КПСС-ин һарджң болн дахулж йовх күчнд коммунистнр бийснь иткдгән уурч йовна.

Болв давсн жилмүдин эндүсин тускар келсн деерән, ирхч цагин тускар санхан мартхмн биш. Мадн цуһар бәәлһнә сарул цаг күләжәнәвидн, ямаран хаалһар, яһж тер сәәхн жирһлүр ирхиг некжәнәвидн. Болв селәнә әмтн хамгин ик күнд бәәдлд бәәхиг эндр өдр мадн цуһар меднәвидн. Тегәд эн тәриг түрүләд хаһлх кергтә, гиж санжанав. Хот-хоолын ик хурц чинртә тәрт бас оньган өгч, терүг бачм кевәр хаһлх кергтә. Мадн болхла энүнә тәлә цуг күчән, чидлән өгәд, күцәх санатавидн. Зуг һанцхн мана күчәр юмн болшго. Би эврән хөөчнрин бригад һардж йовнав. Давсн жил зун хөөнәс 117 хурһ авад, зураһан күцәләвидн. Эн җил болхла 100 хөөнәс 120 хурһ авч давсн жила йовуд цаг-зуурин йовуд бишән иткүлвидн.

КПСС-ин XXVIII съезд кәдлмшән төгсәжәнә. Би эн съездәс учр-утхта гүн дала шиидврмүд күләж тәрүнд иткжәнәв. Болв хамгин икәр ленинск партъ әңгршгод иткжәнәв.

Р. ГАДЖИХАНОВ,
ах хөөч, партбюрон гешүн.
Ики-Бурульск район, «Чограйский» совхоз.

Йл кергин цаг

Үүлдврин цаг ирв, гиж әмтн келцхәнә. Болв оңдаруллһна кергин үүлдврмүд тавн жилин туршт альд үзгдж, ямаран кевәр орн-нутгин жирһлд олзлгджахмб? Тегәд мел эн хойр мини сурврт КПСС-ин XXVIII съездәс хәрү күләжәхән нуужахшв.

Би партин зергләнд 1981 жиләс авн бәәнәв, тегәд партин өдгә цагин бәәдл намаг бас ик гидгәр үүмүлжәнә. Кәдлжәх КПСС-ин XXVIII съезд учр-утхта шиидврмүд һарһж, мана бачм тәрмүд хаһлх гиж иткгднә.

Зуг сүл цагт мана орн-нутгин әмтн юунд чигн иткдгән уурч бәәхнь нуувч биш. Үлгүрнь, 2000 жил күртл гер-бәәрин тәр бүклдән хаһлгдад, нам өрк болһн эврә гертә болх гиж мадид келнә. Күн болһн государствас өгйә авад, бийдән гер бәрж чаджана. Болв өгйә авхин тәлә «чаңһ-чиирг кәлтә» болх кергтә. Юңгад гихлә энтн йир дашката герг. Нам тер авсн мөңгәри тосхлтын материал эндр өдр худлж авч болхий? Уга, гиж ик һундлтаһар меднәч.

Эс гиж рыночн системин өмн өргнд кесг күүндвр һарчахинь үзжәнәвидн. Миниһәр болхла, рыночн систем маднд кергтә, тегәд энүг мана орн-нутгин жирһлд орулсна дару олн-әмтнә бәәдл өөдлж ясрх гиж санжанав. Зуг эндр өдр энүнд нег шуд конкурент бәәнә, — эннь кооперативс. Тегәд кооперативсиг закаһар батлж авх, эс гиж нам тас уга кех кергтә. Юңгад гихлә, кооперативсиг государств сырьеһар болн материалмудар теткнә, аш сүүлднь бийнь хоосрж одв: лавксин тәвцс ямаран бәәдлтәһинь цуһар үзжәнәвидн.

Сүл цагт партин туск тәр партийн болн партийн биш әмтиг ик гидгәр үүмүлжәнә. Партъ дунд олн зусн әлл биш хәләцтә жисәд һарчана, партин туст ик күнд бәәдл тогтсн бәәнә. Тегәд мел эн бачм цагла мадн, коммунистнр, партин тоомср геелго, эврәннь кергәри улм өөдлүлж, әмтнд иткмж хәрү өгх зөвтәвидн.

Тегәд съезд деер мана шүлгч Д. Кугультиновин келсн үг чик гиж санжанав: «олн үг келдгән уурхмн, шулуһар кергән күцәхмн!». Эннь чик болн үнн үгмүд. Үгәс кергүр шулуһар орий.

В. НАРМАЕВ,
партин гешүн, «Калмводстройкомплект» заллтын участкин ахлач.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Зәрлг

Хальмг АССР-ин Деед Совет хурахин тускар

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум тогтажана:

Хальмг Автономн Советск Социалистическ Республикин Деед Советин йисдгч хуралтын һурвдгч сессиг 1990 жилин ноха сарин 16-д Элст балһснд хурахмн.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Ахлач
В. БАСАНОВ.

Элст балһсн, 1990 жилин мөчн сарин 27.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд

Хальмгин культурин темдгтә үүлдәч Н. Очировин санлынь мөнкрүлхин туск тәрәр Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд селвлцән болв.

Селвлцәнд орлцсн министерствсин һардачнр, республикин наукин болн культурин үүлдәчнр хальмг улс дунд гегән-герлин ик үүлдвр күцәсн эн күүнә нерилә залһлдата олн тәрмүдәр ухан тоолвран келв.

Номт Очировин үүлдврт нерәдгдсн научн конференц 1991—1992 жилмүдт кехин туск, энүнә кесг олн кәдлмшинь барлж һарһхин, музейд экспозиц белдхин туск тәрмүд хәләгдв.

Түрүн хальмг номт-джангаровед Номт Очировин санлынь мөнкрүллһәр правительственн комисс бүрдәхин туск селвг Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Президиумд орулж өгх шиидвр авгдв.

Сүүриг Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук В. З. Эрдни-Горяев һардв.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд «Җаңһр» дуулврин 550 жилин өөн темдгллһәр бәәх оперативн штабин дарани сүүр болв.

Эн байрин нәр-нааднд орлцхар ирсн гиичнриг культурн теткллһнә, көлгәр теткллһнә, нарт делкән научн конференцд белдлһнә тәрмүд хәләгдв.

Бүкләән болхла, эн жилин така сарин 13-д болсн өөнин комиссин хәләврт орулж өггджәх материалмуд хәләгдв.

Сүүриг штабин һардач, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук В. З. Эрдни-Горяев һардв.

Күндллһнә һашгар ачлгдв

Партийн органмудт болн олна зәңгллһнә средствст олн жилд күцәмжтәһәр кәдлсндән Хальмг АССР-ар ТАСС-ин корреспондент болж кәдлжәх **П. Г. Шамраев** КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин Күндллһнә һашгар ачлгдв.

Рационализацин дөңгәр

Һазрин өр шинжләчнрт дөң болж, цагтнь олн зүсн сольгддг әңгс болн талдан инвентарь өөдән чинртәһәр ясж өгчәх предприятьмүдин негнь — «Калмнефтегазразведка» трестин ясврин-комплектовочн базин коллектив. Давсн цагин дотр эдн дәәлһврасн үлү 108 миңһн арслнга кәдлмш кеһәд, зураһан 113 процентд күцәв.

Базин һаннaчнрин, механическ болн нань чигн цехмүд эн жилин тавн сарин зураһан давулж күцәв. Күч-көлснә өөдән диилвр бәрлһнд дөң болжах фактормудын негнь — рационализаторск сув-селвгүд өргәр олзллһн. Эн туст базин кәдләчнр му биш күцәмж бәржәнә.

Дамшлтта кәдләч Юрий Васильевич Ивановин һарджах һаннaчнрин, Константин Бергович Корсуновин һарджах стропальщикүдин бригадмуд дәрлдәнә нүүрт йовна.

ҮЛЬЗҖИН Зоя.

КПСС-ин XXVIII съезд деер

(Эклнь 1-ч халхд.)

Дурндан, закан угаһар бәәдлһиг, цус асхлһиг уурулад, армянск келн-әмтин формированьсин зер-зевиг булаж авад, тиим һовдлмуд һарлһиг уурултин төлә нег мөслгч кергхин төлә нег үүлдврмүд батлж авхиг делегатнр орн-нутгин һардврас, СССР-ин Президентәс некжәнә, гиж М. С. Горбачев цааһарандь келв. Конституционь биш, деермчлгч эн үүлдврт политическ үнлһ съезд өгх зөвтә гиж делегатнр тоолжана.

Делегатнрин орулсн темдгүдиг болн чиклврмүдиг хәләснә хөөн съезд «Эрдм-сурһулин, наукин болн культурин халхд КПСС-ин политикин тускд» резолюц батлж авв.

Халагдх дарани төриг — партин цутхлн органмуд сунһлһиг съезд эклв. Эн тәрәр М. С. Горбачев үг келв. Цутхлн партийн органмуд тогталһна һоллгч принципсиг эн цәәлһнә; делегацсин элчирин советин суур деер эн принципс күүндгләд дөңнгдлә.

Иигәд, ЦК сунһсн цагт союзн республикүдин Компартьст, крайкомст, обкомст эврә зусн квот тогтагджана — эднәс бәәһ гихдән тавн күн сунһгдх зөвтә. Терүнлә дегц союзн республикүдин Компартьст, крайкмудын, областьмудын парторганизацст, автономи областьмудын парторганизацсиг орулад, коммунистнрин тоог үүртан авчах то-диг кергдхә — 100 миңһи коммунист болһнас нежәһәд элч. Тиим кевәр КПСС-ин ЦК-д парторганизацсин хамцу элчллһн 311 күн болхмн.

Тер мет цутхлн органмудын кәдлачирин, наукин, культурин үүлдәчирин, партийн органзацст тоомсрта кәдлмшчирин, эклц парторганизацсин сегләтрмүдин тооһас 85 ормта эврә зусн централын списк бүрдәх селвг орулгджана.

Тиим кевәр цуг тооһарн ЦК-д 396 күн сунһх болж хәлагджана. КПСС-ин ЦК-н гешүнд сунһгдсн Генеральн сегләтриг болн терүнә дарукиг тоод авхла — 398 күн.

Микрофонур Б. Н. Ельцин өөрдв. РСФСР-ин Деед Советин Ахлачд сунһлһиг болн «Әрәсан улсин өмн аһу ик дааврнг» зааһад, обществ олн партийностьд орлһиг учртан авад, КПСС-ин зерглӛнәс һарх шиидвр авсна тускар эн герчлв. Республикин законодательн ах йосна толһач болад, улсин болн терүнә күцц зөвтә элчирин ухан-седклин үлмәд би бәәх зөвтәв, Советмүдин үүлдврт туста нилчән күргх улм ик арһта болхин төлә сунһврин өмнк кемд өгсн даалһврмудан күцәх зөвтәв, гиж үг келсн күн темдглв. Республикин цуг партьсла болн олна-политическ организацсла нөкцлт бәрхдән белн бәәнәв.

Микрофонас республикин Деед Советин Ахлач шудтан залас һарч йовв.

Ахлачлжах күн эн герчллһиг учртан авад, делегат Б. Н. Ельцина мандат уурулһна туск тәр хәләх даалһвр съездин мандатн комиссьт өгв.

Московск ах партийн школын ректор, съездин гинч В. Н. Шостаковский терүнә кандидатуриг КПСС-ин Централь Комитетд зааж темдглһиг политическ манифест зарлһна төлә олзлв. Бя болн «Демократическ платформар» мини үүрмүд эн съезд мана партиг демократическ ширүллһнур чагчм эргү келһнә съезд болх гисн иитәһәр наарап ирләвидн. Тегәд бидн документс, эврә сүв-селвгүд белдж, тедниг орулж өгләвидн, болв, харм тәрхд, мана иңг күцгдсн уга.

КПСС-иг хуваж салһлһна тускар болн демократическ парламентск партьбүрдәх селвәрин тускар нег ухан-тоолврта кесг коммунистнрин нери деерәс шишлң герчллһ эн кев. КПСС-әс нежәләр һархмн, партбилетән орулж өгхмн гиж бидн дуудҗахшвидн, политическ, экономическ болн бүрдәмҗин тустан үүлдлг тогтац болжах «Демократическ платформд» бичгдтн гиж дуудвр кежәнәвидн гиж цааранднь эн келв.

Централь Комитетд болн КПСС-ин Централь Бүртклһнә Комиссьт орулгдх кандидатнрин спискүд товчлж диглһнә хөөн дууһан өглһиг така сарин 13-д кех болж үгцв.

Үлү зөв эдллһнә тәрәр бәәх комиссин ханиг съезд батлв.

Энүгәрн суур төгсв.

* * *

Така сарин 13-д өрүни сууриг М. С. Горбачев секв. Энүнә селвгәр съезд кәдлмшән нег өдр цааранднь кеһәд, энүг басң өдрлә төгсәх болж зөвшәрв.

Өмн өдртнь партин Уставин проектәр делегатнрин келсн цуг темдгүдиг болн селвгүдиг комиссь хәләһәд, тедниг диглж ашлв, гиж КПСС-ин Уставин проектәр бәәх комиссин элч В. Г. Игнатов терүнә хөөн зәңглв. Съезд селвг болһниг тохнятаһар хәләв.

Партин Уставин проектәр күүндвр кегдсн цагт гешүнә партийн тәвц мөнг өглһнә туск положеня тускар әмтн әдл биш ухан-тоолвран келв. Комиссь тәвц мөнг өглһнә иим диг-дара селвглв: 151-с авн 250 арслң күртл — нег процент, 250 арслңгас үлү — хойр процент. Съезд иим селвглә зөвшәрв. Терүн деер бәәһ жалв авдг коммунистнриг тәвц мөнг өглһнәс эврә тоолврарн зәрмдән сулдхх зөв эклц партийн организацст өгглв.

«Эклц партийн организацсин үүлдвриг мөңгәр теткхин төлә орж ирсн гешүнә тәвц мөнгнә 50 процент күртлнь терүнд өггднә» — гиж партийн мөнг һарһлһна диг-дара билһҗах үгмүдиг әмтн әдл бишәр тосв.

Съездин өмнк дискуссин кемд болн съездин кәдлмшин өдрмүдт комиссь эн тәрәр күүндвр келә гиж, тиигхлә М. С. Горбачев цәәлһв. Манад эклц парторганизацсин зуг бичкәхн хувьнь эврә һарүһан данцана гиж эн келв. Бюджетән демократическ диг-дараһар тогтах зөв мадн района, балһсна парторганизацст эс өгхлә, иргчдән колхозн, совхозн эклц цуг организацс жалв авдг сегләтрмүдин жалвиг уурулх зөвтә болх. Эклц парторганизацсин үүлдвриг мөңгәр теткхин төлә тәвц мөнгнә 50 процент күртлнь теднд өггдхин туск положень тиигж бичгдв.

Аш сүүлднь орулгдсн чиклврмүдиг учрт авад КПСС-ин шин Уставиг съезд батлв.

Делегат К. И. Лемза үг авчана. Энүнә тоолврар, партийн частр — «Интернациональн» үгмүд хуучрв, цагин некврлә ирлцжәхш. Частрин шин текстин туск конкурс кех кергтә, гиж оратор тоолжана. КПСС-ин гешүдин төлә өрчлән зүүдг ни-негн темдг үүдәх селвг эн бас орулж өгв.

КПСС-ин Централь Бүртклһнә Комиссин туск положеня проектиг делегатнр эклж хәләв. Съездмүд болн конференцс деер сунһгдлг болн теднд тооцаһан өгдг, эврә зөвән медж үүлддг, үлмә уга бүртклһнә органмуд КПСС-т бүрдәхин туск партийн улсин некврмүдлә проект һоллгчдан ирлцҗәнә гиж энүнә ахлачнь Б. К. Пуго келв.

Программн болн уставн документс күцәлһиг бүртхх, коллегиальность, олнд өргәр соңсхж медүллһ, партин Централь Комитетин болн энүнә күцәгч органмудын үүлдврин демократическ нань чиги принципс хадһллһиг бүртхх даавр та тәр ЦКК-д даалһгджана, гиж үг келсн күн темдглв.

КПСС-ин Централь Бүртклһнә Комиссин туск положениг съезд күүндвр келго бүкләднь батлв.

«КПСС-ин XXVIII съездин делегатнрт өггджәх даалһврмуд» гисн тогтаврин проект редакцион комиссь белдв, гиж редакцион комиссин ахлач В. А. Ивашко зәңглв.

Съездин шиидврмүдиг партийн организацст, күч-көлсч коллективст, олнд зәңгллһнә средствст шунмһаһар цәәлһж тархах даалһвр съезд делегатнрт өгчәнә.

Күүндвр кеснә хөөн съезд КПСС-ин олнд зәңгллһнә средствсин туск дарани резолюц батлв.

(ТАСС).

Хур, хур, цааран йов,
Хуцин махн нааран йов...

В. Морозовин цоксн зург.

Заһсн элвгәр бәргдв

Сарпинск района белдврин конторин заһсчирин бригад өрәл җилә зураһан болзгаснь урд күцәв.

Эн бригад дала ик биш, болв күн болһн заһсчин кәдлмш, эрдм сәәнәр медиә, өгсн даалһвран арднь орж күцәнә. Коммунист Иван Андреевич Чайкин нәәмн җил эн бригад һарджана. Җилин түрүн зураһан сарин зураһар 130 центнер заһс бәрж авхмн билә. Терүндән эдн күрв. Бригадын маши залач Владимир Григорьевич Савин машиһарн Сарпинск района потребительск кооперацин лавксар олн зүсн заһс орулж өгнә. Арвн һурвн тонн сазн, ботаха, кет балг, үкрдә, цурх района улс худлдж авцхав. Така сарин 8-д болсн заһсчин сән өдриг эдн байртаһар тосв.

Сарпа гидг нуурт бригад заһс бәржәнә. Заһсн ода чигн дала. Болв, бәрж авсн заһсан лавкд орулна гидг йир җаңһрта йовдл болна. Лавкин худлдачнр зәрмдән заһс орулж авхар седхш. Тегәд шин бәрсн заһс ачсн машин авч худлдх лавк хәәһәд йовад йовтл заһсн үрәд чигн одна. Тер бийнь Сарпинск потребительск кооперацин правлян лавксиннь худлдачнртан үг келхш. Шин бәрж авсн заһсн үрҗәнә гиж элн зовхш. Бийснь амр бәәснь олз болҗах кевтә. Әмтн болхла шин бәрсн заһс авхар йир икәр күләнә. Тиигәд әмтнд хот болх заһсн үрнә. Района кооперацин правленьд эн кәдлмшт диг-дара бүрдәх кергтә гиж санжанав. Советск гүүлгәнә зокал эвдҗәх лавксин худлдачнриг шоодврла харһулх кергтә. Цуг эн кергт диг-дара тогтахин төлә белдлһнә конторин администрацд маршрутн цаас өгх кергтә. Тер цаасид эдн өдр болһн кеду заһс, альк лавкд өгсинь бичәд бәәх.

Садовое селәнд бәәх улс шин бәрж авсн заһс худлдг лавк секх кергтә гиж санжана. Тер лавкдан эн бригад бәрж авсн заһсан эврән авч ирәд худлдх билә.

Заһсчнрин бичкн коллектив эн җил 250 центнер заһс бәрж авх зөвтә. Дала чидлән өгч бәрж авсн заһс үрәл уга, әмтнд хот болдг эв-арһ хәәхлә цуг маднд туста болх билә.

П. ВЯТКИН.

с. Садовое

•Советин үүлдврәс

Өөнин байрт белджәнә

Советск поселкин Советин күцәгч комитетин шидр болсн суур оратж эклв. Цуг депутатнр ирглсн болв чигн күн ирсн уга. күцәгч комитетин 14 гешүн цуглрсна хөөн поселкин Советин күцәгч комитетин ахлач Б. С Каскиев күүндвр эклж бәәхиг зарлад, суур деер хаһлгдх бәәсн хойрдгч тәринь әмтн эс ирсәр хооран савһад, түрүн тәрәр — «Җаңһрин» өөнд белдлһәр күүндвр кехмн гиж келв.

Района эдлврин ниицәнә — районы ахлач Ю. М Даваев эклж тооцаһан өгв. Районы һардвр өөнд белдлһнә зөвтә оньган тусхаҗахин тускар эн келв. Селәд дунд бәәх «Ильчинь» кафеи ясвр кегдҗ бәәнә. Терснь давхр һу — тергин мөрн кевәр, кафе вотрәһәр севүүллһнә кегдл болн зег дураһад пол кегджәнә. Нарн һарх бийднь хот уулг нә сег кегджәхиг келв. Кесг тослһна тоотс эс күртжәсн бийнь совхоз предприятьмүдин ахлачнрин дейгәр хамг юм олжана. Кафен вотркинь кееруллһнә төлә Элстәс зурачнрин кооператив нәәмәдлж кәдлжәнә, эдн гер вотркинь моди сиилврәр кееруллһн, нег әрстнь хальмг теегин биотжин болн җаңһрчирин зурута зурсгд белдгҗәнә.

Өөнин өмн өргнд лавксар хальмг өмсһн эдлвр, келн-әмтн эвтә эд-тавр орулгдх...

Района сойлын Гәрән, библиотекән өөнд белдж чиләжәхиг сойлын эгин һардач Н. Г. Мендгалиева зәңгләд, зүт штатн зурачнр өрәл жилдән жалван авч чадлго бәәсн учрар эднәс дала юм некж болшгог келв. Селәнә һоллгч — Ленина нертә уульнциг, яддан, нег ик плакатар кееруулх селвгән эн өгв.

Эдн тооцаһан өгснә хөөн шиидврин проект һарһлһар селвгүд өггдв. Белдврин кәдлмшән төгсәх бат болзг эс өгсид, һардачнри чаңһ шоодврла харһуллго, алдгүдынь темдглж медүлх селвгәр соль болв. Бәәри әмтнд уульнцин күүрт бәәх хаша-хаацинь кееруулж ширдхд дөң болх кергтә гиж хальһ-эвмиг некж-тосхлһна заллһин ахлач Г. Э. Босхомджиев седклән медүлв.

Поселкин Советин күцәгч комитетин суур мел района Советин күцәгч комитетин суурин дару болад, әдл тәрмүд хаһлгдлгиг Ю. М. Даваев келв. Эврә суурән түрүлж кежәхиг, долан хонг болһн селвләд нег-негндән дөң-нөкд болжахиг эн дурдв.

Кесг һардачнр селәнә му санитарн бәәдлд оньган тусхав. Района коммунальн эдлэхүд арһ угаһь заагдв. өмнк ахлач зеткрлә харһад өңгрснә хөөн, ахлачин үүл дааx күн олджахш. Селән ...

•Газетд барлгдсна мөрәр

«Согту бәәсн бийнь»

Иим нерәдлһтә статья эн җилин моһа сарин 12-т һарсн мана газетин халхд барлгдла. Энүнд КПСС-ин Юстинск райкомин негдгч сегләтр О. Чомподов хәрү өгчәнә:

1990 җилин моһа сарин 6-д болсн КПСС-ин Юстинск райкомин бюрон шиидврәр А. С. Руденкод партийн шоодвр өггдлә, үчетн карточкд чаңһ шоодвр орулгдла. Бюрон шиидврәр А. С. Руденко «Авангард» газетин редакторин кәдлмшәс һарһгдад, КПСС-ин райкомин бюрон гешүнәс сулдхгдх зөвтә бәәсмн. 1990 җилин моһа сард А. С. Руденко Енотаевск района прокуратурт әрлһ бичж орулв. Энүндән хаалһд учрсн зеткртә йовдлд эрүл бәәсән эн иткүлж бичв.

Енотаевск района прокурор В. В. Митрошенко өгсн хәрүдән А. С. Руденкон бәәдл йилһсн цагтан мөшклһ кесн болн медицинск кәдләчир эндү һарһсиг медүлв. Тиигәд Енотаевск больницин түрги дөңгин эмч Вишняков кесн А. С. Руденко согту бәәснә туск ашлвр эндү болж һарв, гиж темдглв.

Мөшкәч Нестерова зарһ кесн цагтан А. С. Руденко согтуһар машиһән залж йовла, гиж бас иткүлж чадхш.

1990 җилин мөрн сарин 13-д болсн КПСС-ин Юстинск райкомин бюро шинәс медгдсн тоотыг тоод авад, түрүн шиидврән соляд, зеткртә йовдл һарһсн төлнь А. С. Руденкод чаңһ шоодвр өгв.

Советск Союзар

•Журналистин цәәлһвр

Украинск парламентин депутатнр: кемб тедн?

Дууһан өгх зөв авсн һучн долан сай сунһачас 31 сай күн Украинск ССР-ин Деед Советд йостаһар демократическ түрүн сунһврт орлцв. Сунһврин 450 округас зуг дөрвиднь нуувчар дууһан өглһнә спискд нежәд кандидат билә. Талдан цуг округудт альтернативн сунһвр болла.

Одахн сунһврин хойрдгч девсн давв, цуг мандатмудт гилтә эзн олгдв. Тегәд шин украинск парламентд ямаран әмтн ирсн болхв?

Демократическ блокд негдсн олна зәрм жисәд сунһврин ...

Деед Советин Президиумин Ахлачин ...

мандат авч ирв. Блокин 110 кандидат хойрдгч эргцд һарв. Болв терүнә товчлгч ашнь цугинь эвранднь ормд тәвв: депутатск мандатмудын 85 процентнь КПСС-ин элчнрт күртв. Тегәд сунһврт Украинә Компартьнь күцәмж бәршго гисн таавр бүру болж һарв — 450 депутатас зуг 100 шахунь ...

лһн тасрхан угаһар ухаид орна.

Дәкәд нег тоот. Парламентд кәдлмшч классиг, крестьянствиг, кооперативн жисәг, багшнриг, баһчудыг элчлҗәх депутатнрин то ик биш. Республикин бәәдл-җирһлин күнд тәрмүдиг йоста сәәнәр медлһнә төлә эн тоот му нилчән кү...

«Антисоветск үүлдвр» күцәснән эдн кесг җилдән лагерьт суула. Эднә тоод Кременчугас ирсн Н. Залудяк йовна. Парламентд тер мет Винницк болн Брацлавск митрополит Агафангел сунһгдв. Бурхнд шүтдг әмтнә сә хәәлһиг эн харсх зөвтә. Олд эднә то темдгтәһәр немгдв. Ивано-Франковск областьной кегҗмиңдла...

Фабрик шинәс кәдлҗәнә

АМАСИЯ (Армянск ССР). Хувц уйдг Амасийск производственн негдлтин фабрик шин ормдан түрүн продукц һарһв. 1988 җилин бар сард һазр чичрлһн болсна хөөн предприятиг талдан һазрур нүүлһлә. Ик зовлң үзсн производствд орман сольх кергүчрв. Айкерт селәнд бәәрн Совет фабрикд у гер өгв. Терүг хувц уячнр өдгә цагин оборудованяр агсв. Терүнә ашт сән чиртә сәәхн кегллмүд һарһгдлг болв. Селән һа...

ков Советин күцәгч комитетин ахлач Б. С. Каскиев күүнәр эклж бәәхиг зарлад, сүүр деер хаһлгдх бәәсн хойрдгч тәрнь әмтн эс ирсәр хоорад саадад, түрүн тәрәр — «Жаңһрин» өөнд белдлһәр күүнәвр кехмн гиж келв.

Района эдлврин ниицәнә — райпон ахлач Ю. М. Даваев эклж тооцаһан өгв. Райпон һардвр өөнд белдлһнд зөвтә оньган түсхәжәхин түскәр эн келв. Селән дунд бәәх «Иньгләт» кафен ясвр кегдәд бәәнә. Тернь лавхр һу — тернәи моди кевләр, кафе дотр [illegible] сег дуралһна пол кегджәнә. Нарн һарх бийдкь хот үүдг ил сег кегджәхиг келв. Кесг тосхлһна тоотс эс күртжәсн бийнь совхоз предприятьмудин ахлачнрин дөңгәр хамг юм олжана. Кафен дотркиннь кеерүлхин төлә Элстәс зурачнрин кооператив нәәмәдлж көдлжәнә, эдн гер дотркинь моди сиилврәр кеерүлхмн, нег эрстнь хальмг теегин йиртмжин болн җаңһрчнрин зурата зургуд белдгджәнә.

Өөнин өмн өргнд лавксар хальмг чолун ааһс, келн-әмтнә янзта эд-тавр орулгдх. Конториннь нүүрнь бас зурачнр нәәмәдлж кеерүлжәхәә келв. Шин тосхгджах «Кулинария» лавк селәнә төвд бәәнә. Лавкин һазад бийнь бас зургудар кеерүлхәр бәәхәп, дотрк кеермжнь болхла өңгтә чолуһар кегдхиг келв. Цуг ясврин көдлмшәв така сарин 15 күртл төгсәхәр бәәнә.

Негдгч тойгта дундын школын директор Б. Б. Чилгиров школынннь нүүрт панно зурулад, тернь белн болчксн, ода зурачд өгх 500 арслн олджадго болжана гив. Школын нег давхриннь букднь «Жаңһрт» нерәдж зургуд зурулхар бәәнә. Күрлго бәәсн мөнгәв социальн-сойлын кергәс автн гисн сельсоветин ахлачин селвгт хәрү өгхләрн, района улсин эрдм-сурһулин әңгин ахлачта харһсан тернь күцәгч комитетин үлдл мөңгнәс һарһж өгхәр бәәхиг келв.

«Сухотинский» совхозин парторг, района «Агропромсервисин» автокелтин предприятин ахлач бас түслн көдлмш кежәхән зәңглцхәв.

Района промышленн комбинатд сувенир кедг цех секгдәд, ода «Жаңһрин» баатрмудын дүрмүдтә дарпгуд, сиилвртә хала зургуд, дөрвн панно хальмгшрулсн лит кеж һарһж бәәхиг комбинатын ахлач Н. М. Дорджиева медулв.

үчрар эднәс дала юм цекж болшгог келв. Селәнә һоллгч — Ленинә нертә уульнциг, ядхдан, нег ик плакатар кеерүлх селвгән эн өгв.

Эдн тооцаһан өгснә хөөн шиидврин проект һарһлһар селвгүд өггдв. Белдврин көдлмшән төгсәх бат болзг эс өгснд, һардачнриг чаңһ шоодврла харһуллго, алдгудынь темдглж медүлх селвгәр сольх болв. Бәәрн әмтнд уульнцин нүүрт бәәх хаша-хаацинь кеерүлж ширдхд дөң болх кергтә гиж хаалһ-замиг яслж-тосхлһна залтын ахлач Г. Э. Боскомжиев селвлән медүлв.

Поселкин Советин күцәгч комитетин сүүр мел района Советин күцәгч комитетин сүүрин дару болад, эдл төрмүд хаһлгдлгиг Ю. М. Даваев келв. Эврә сүүрәр түрүлж кежәхиг, долан хонг болһн селвлцәд нег-негндән дөң-нөкд болжахиг эн дурдв.

Кесг һардачнр селәнә му санитарн бәәдлд оньган тусхәв. Района коммунальн эдл-ахуд арһ угань заагдв, өмнк ахлач зеткрлә харһад өңгрснә хөөн, ахлачин үүл даах күн олджахш. Селән дунд бәәх Әмтә Бурһст һолын цеврлхәр усинь тәвчксмн, цеврллһнә келгн-күчн угаһас ишто юмн кегджәхш. Цеврллһнә халхар кесг селвг, тер тоод субботник чигн кех, депутатнриг округударнь батлж, цеврллһнә көдлмшт әмтиг босхх чигн, цеврллһнә көдлмшиг бүрткллһнә комиссь чигн бүрдәх селвгүд сонсгдв.

Района дотр-дундын кергүдин әңгин ахлач А. М. Белоусов йос эвдлһнә йовдлмуд сул цагт өсж бәәхиг заад, тәгә болн нань чигн машинә әңгс хулхаллһн һарчах учр деерәс, шаңһа келгәв гаражд эс тәвхлә эздүдинь ялла харһулхар бәәхән һардачнрт зәңглв. Селәнд хара бәәх баһчуд элвгшәд, әдрнь үзгдлго бәәчкәд, сөөни эрәләс авн өр цәәтл йовлддгинь келв. Советск милицин түскар һарсн проектиг цуг коллективсәр медүлж цәәлһхиг эн сурв.

Санитарн цеврллһәр така сарин 7-д болн 12-т субботник кех шиидвр һарһгдв, эн халхар санэпидстанцла бат залһлда бәрх кергтәнь заагдв, өөнин байрт белдлһән така сарин 15 күртл цуһар төгсәхәр шиидцхәв.

Энүгәрн Советск поселкин Советин күцәгч комитетин сүүр көдлмшән төгсәв.

НӘНДШӘ Дорж,
мана корр.

райкомин бюрон шиидврәр А. С. Руденков партийн шоодвр өггдлә, учетн карточкд чаңһ шоодвр орулгдла. Бюрон шиидврәр А. С. Руденко «Авангард» газетин редакторин көдлмшәс һарһгдад.

Енотаевск района прокурор В. В. Митрошенко өгсн хәрүдән А. С. Руденкон бәәдл йилһсн цагтан мөшклһ кесн болн медицинск көдлөчнр эндү һарһсиг медүлв. Тиигәд Енотаевск больницин түрги...

...чадхш.

1990 жилин мөрн сарин 13-д болсн КПСС-ин Юстинск райкомин бюро шинәс медгдсн тоотыг тоод авад, түрүн шиидврән соляд, зеткртә йовдл һарһсн төләнь А. С. Руденкод чаңһ шоодвр өгв.

...кооперацин лавксар олн зүсн зааһс орулж өгнә. Арвн һурвн тонн сазн, ботаха, кет балг, үкрдә, цурх района улс хулдж авцхав. Така сарин 8-д болсн заһсчин сән өдриг эдн байртаһар тосв.

...сн бол болжах кевтә. Әмтн болхла шин бәрсн заһс авхар йир икәр күләнә. Тиигәд әмтнд хот болх заһсн урнә. Района кооперацин правленьд эн көдлмшт диг-дара бүрдәх кергтә гиж санжанав. Советск гүүлгәнә зокал эвджәх лавксин хулдачнриг шоодврла...

...эн жил 250 центнер заһс бәрж кех зөвтә. Дала чиглин өгч бәрж авсн заһс урнд угә, әмтнд хот болдг эн-арһ хаалһла цуг мадна туста болх била.

П. ВЯТКИН.

с. Садовое

Советск Союзар

Журналистин цәәлһвр

Украинск парламентин депутатнр: кемб тедн?

Дууһан өгх зөв авсн һучн долан сай сунһачас 31 сай күн Украинск ССР-ин Деед Советд йостаһар демократическ түрүн сунһврт орлцв. Сунһврин 450 округас зуг дөрвнднь нууврчар дууһан өглһнә списокд нежәд кандидат била. Талдан цуг округудт альтернативн сунһвр болла.

Одахн сунһврин хойрдгч девсн давв, цуг мандатмудт гилтә эзн олгдв. Тегәд шин украинск парламентд ямаран әмтн ирсн болхв?

Демократическ блокд негдсн олна зәрм жисәд сунһврин өмн цөн долан хонг үлджәсн цагла сунһврин цуг гилтә округудт депутатнрт эврәннь кандидатнран темдглж бичүлж чадхла, партийн функционермүд зөвәр үүмәд бәәв. Нег-негнәсн үлм му зәңгс тархагдад бәәлә. Сунһврт Украинә Компартиг күн дөңнәшго гиж таажала. Тиим таврин төлә ул-сүүр бәәлә — ил кевәр ноолдлһнд партийн организацс мууһар белдсн бәәж. Болв һартан бәржәх йосар, дор ормдан бәәлһнә цагин авъясар эс даргдсн, эврәннь пропагандистск үүлдврт шин эв-арһ олзлад, ондарууллһна төлә Украинә олн-әмтнә Рух жисәнә, «Һоһан делкән». Хельсинкск ниицәнә активистнр болн нань чигн неформалмуд әмтнә гермүдәр йовж эврәннь кандидатнриг дөңнлһнә шуугата митингс кела. Һундл болхларн, эн митингүдт ирхиг төл партийн болн советск һардачнрт зөргнь байдв.

Сунһвр өөрдх дутман бәәдл нәрдәд бәәлә. Украинә Деед Советин Президиумин Ахлачин үүлиг тавн жилдән даажасн В. Шевченко шалһлтыг тесж чадсн уга. Эврәннь кандидатуран буулһад, шин республиканск парламентд орм эзлхин төлә ноолданас эн һарв. Болв терүнәс цөн күн үлгүр авла. Тегәд республикин һардачнрин ик зунь — Украинә Компартин ЦК-н негдгч сегләтрәс болн УССР-ин Министрмүдин Советин ахлачас, ЦК-н болн обкомсин сегләтрмүдәс авн партин райкомсин сегләтрмүд күртл депутатск мандатмудын төлә ноолданд орлцв. Зуг, үнәр келхлә, теднәс кесгнь «номһн» селәнә округуд шүүж авла. Энд сунһачнрин шүүлт, авъяст итклтә бәәлһн болн политическ атмосфер балһсна бәәдләс икәр йилһрҗәлә. Статистикин медүлсәр эдн чикәр үүлдж — теднәс икнкнь тачалта депутатск мандатмуд авв.

Тиим болв чигн сунһврин түрүн эргц, нег үлү республикин деед үзгин областьмудт Демократическ блокин элчнрт сән урһц — депутатск 33 мандат авч ирв. Блокин 110 кандидат хойрдгч эргцд һарв. Болв терүнә товчлгч ашнь цугинь эврәннь ормд тавв: депутатск мандатмудын 85 процентнь КПСС-ин элчнрт күртв. Тегәд сунһврт Украинә Компартнь күцәмж бәршго гисн таавр бурү болж һарв — 450 депутатас зуг 100 шахунь одахн үүдсн оппозицин элчнр болж һарв.

Өлгә цагин Деед Советин ханиг команди спискәр сунһгджасн, амрар келхлә, партийн аппарат деерәс тәвжәсн урдк ханьла дүңцүлхлә, «генеральск погонта» депутатнрин то үзмжтәһәр икдсиг меджболхмн. Энь предприятьмудин болн ик комбинатмудын директормуд, колхозмудын ахлачнр болн совхозмудын директормуд, министерствсин болн ведомствсин һардачнр болжана. Наарн партийн функционермүдиг немхлә, «команди системин» элчллһн бүкл болх.

Болв цуг эн әмтн мандатыг эминь аврх юмн гиж тач-түлкж авчах, дор ормдан зогсдг урдк цагин элчнр гиж бидн келхәр бәәхшвидн. Ондарууллһна цагт чигн бийән сән халхас үзүлсн һардачнрт сунһачнр итклән өглә. Болв эднәс күн болһн болн эдн цуһарн — бийән бәрдг хуучн авъясан хайшго гисн маһдллһн тасрхан угаһар уханд орна.

Дәкәд нег тоот. Парламентд көдлмшч классиг, крестьянствиг, кооперативн жисәг, багшнриг, баһчудыг элчлҗәх депутатнрин то ик биш. Республикин бәәдл-жирһлин күнд тәрмүдиг йоста сәәнәр медлһнә төлә эн тоот му нилчән күргх гиж санглжана.

Тер мет Украинә Деед Советд өөрхн цагт ул тәвжәх кесг закаг батлж авх кергтә болх, тер тоод республикин суверенитетин болн экономическ үлмә уга бәәлһнә түск закаг. Депутатнр дунд болхла юристнрин то йир бичкн. Жирһлин ик дамшлтта чигн эгл әмтнд ода күцәжәх тәрмүдин ца иргчиг үзхд амр биш болх.

Бийинь түск өөдән тоолвран болн команди системин авъясан хаяд депутатнр энүг медж чадхий? Энүг өөрхн иргч сәәнәр үзүлх.

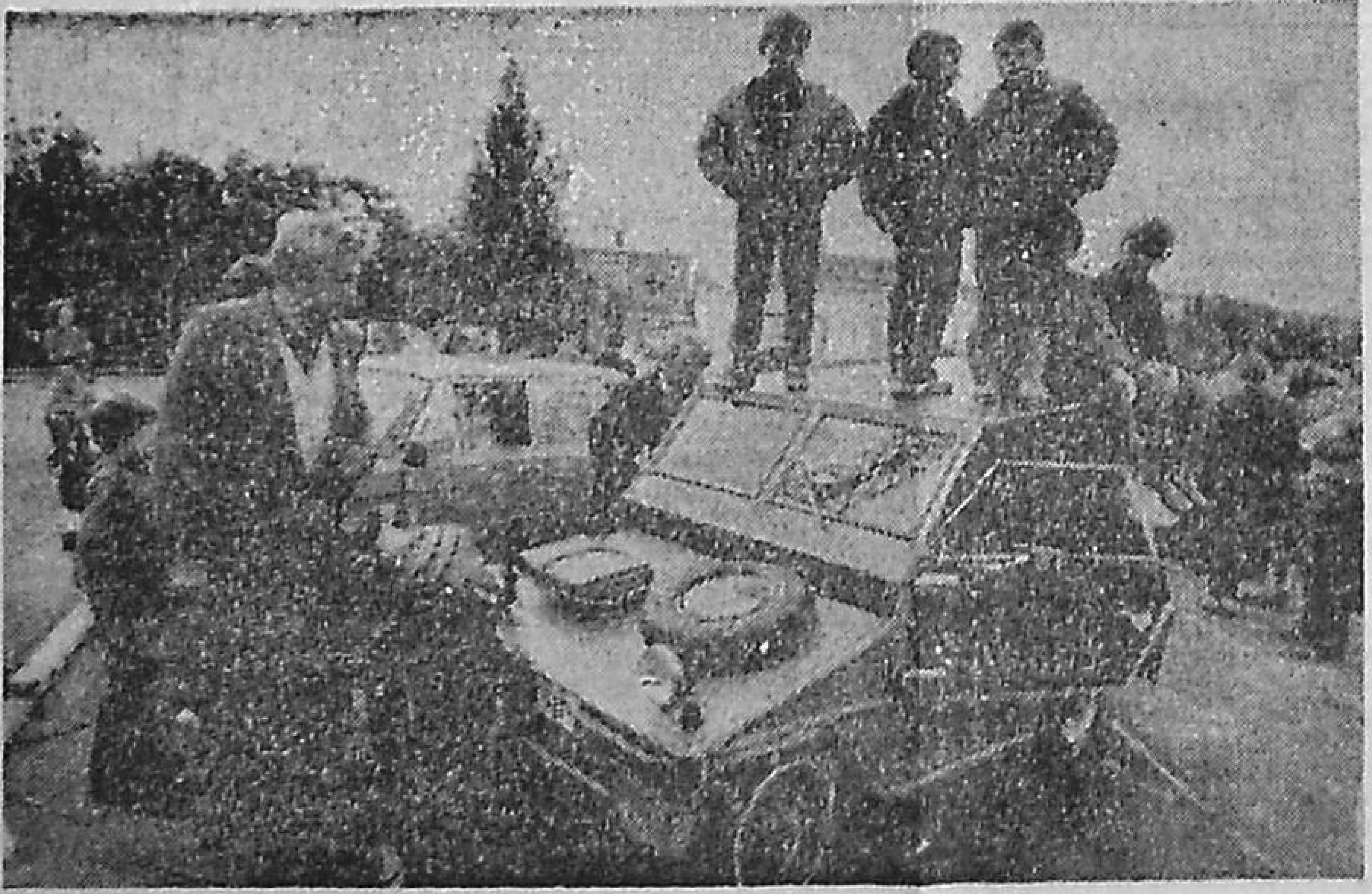
Болв тер мет украинск парламентд обществд учрҗах үндсни хуврлтсин махн-цусн болжах әмтн бас бәәнә. Энд шин авг-бәрцтә лидермүд иржәнә.

Үлгүрнь, республикин Деед Советд ода күртл ... көдлмш уга бәәдг әмтн уга била. Ахр справкд эрдмнь болн көдлжәх һазрнь эс заагдсн һурвн күүг би тоолув. Энь — Львовас ирсн партийн биш М. Горынь болн В. Черновил болжана. «Антисоветск үүлдвр» күцәсндән эдн кесг жилдән лагерьт суула. Эднә тоод Кременчугас ирсн Н. Залудяк йовна. Парламентд тер мет Винницк болн Брацлавск митрополит Агафангел сунһгдв. Бурхнд шүтдг әмтнә сә хәәлһиг эн харсх зөвтә. Одә эднә то темдгтәһәр немгдв. Ивано-Франковск областной көгжмин-драматическ театрин партийн биш актер В. Шлемко политическ аренд медгдәд уга күн болжана. Ямаран гихлә, урднь эн эрдмин элчнр Деед Советд орсн бийнь, эдн олн зүсн ачлврмудта болн цолта «корифеймүд» била. Эгл артист сунһачнриг юуһарн авлсн болхв? Энь сонын.

Бас нег депутатыг — Житомирск областьд бәәх Народническ райкомин негдгч сегләтр В. Будькон түскәр келхәр седжәнәв. «Чернобылин «атомн хаһрлһар» үрәсн района селәдин әмтнә бәәдл-жирһлд зәмшг үзүлжәх бәәдлиг нууһсн төләднь республиканск болн союзн органмудыг зөргтәһәр болн принципиальн кевәр шалһсна ашт үлс дунд энүнә нерн тоомсрта болв. Аюл учрснас авн дөрвн жил давсна хөөн эклсн әмтиг нүүлһлһн — эн партийн лидерин ач-туснь болжана.

И. ЗАСЕДА,
АПН-э эврә корр.

Киев.

Эврә дурни техническ үүлдврин һәәхүл Ярославльд болв. 300 автор эврәннь кесн көдлмшән — трактормуд, мотоблокмуд, автомашид, вездеходмуд, веломобильмуд, дельтапланмуд, яхтс, станокмуд, радиоприбормуд болн медицинск прибормуд һәәхүлд үзүлв. Һәәхүлиг төгсәх цагнь ирхлә, һартан урн билгтә улсин бийсиннь ухалад кесн конструкц аукционд хулдгдв.

ЗУРГТ: «Гном» гидг машин. Энүг эмч В. Б. Сторожев кев (зургт зүн бийд зогсжана). «Иж-Планета» мотоциклин двигатель олзлад кев. Машин частан 70 дууна гүүнә. 26 миңһн дууна йовчкж.

ТАСС-ин зург.

Калининград секәтә балһсн

КАЛИНИНГРАД. (ТАСС-ин корр. В. Бирюков) Калининград ода секәтә балһсн болжана, наарая ода һазадын ордудас әмтн ирж чаджана, гиж балһсна улсин депутатнрин Совет шиидв. Эн халхар эдн һазадын туризмин программ батлв. Балһсна цутхлгин нег гиичлүр яслһна валютн сервисин эв-арһ бүрдәлһнә болн өөдлүллһнә керг бас эн программд орв.

— Мана балһснур ирхәр седжәх улс дунд эврәннь урднь бәәсн төрскән, Кенигсберг балһсан ирж үзх саната улс дала,— гиж ТАСС-ин корреспондентд балһсна Советин ахлач Н. Хроменко келв. — Эн йовдл күцәхд, мана предприятьмудин болн организацсин һазадын экономическ залһлдан олн жилдән кесг юмн харш болдг била. Терүгинь сул цагт зәрмдән балһсна йосна органмудт медүлл уга кесгнь эвдәд бәәж. Цутхлн ведомствсин зөв өглһәр, дәкәд болхла өөрнь бәәх Прибалтийск республикудин олн зүсн кооперативс бүрткллһн угаһар көдлжәх учрар олн зүсн кергәр Деед үзгин элчнр ирәд бәәнә. Ригаһас болн Вильнюсас нүүвчәр туристнр автобусмудар болн теплоходмудар бас ирнә.

«СССР-т бәәрн һазрт эврән залһлһна болн бәәрн эдл-ахун цуг эклцин түскар» гидг СССР-ин Закана күчәр депутатнр һазадын ордудын улс зөв угаһар балһсна иргнь үүрав. Ашнь улсин эрдм-сурһулин болн эрүл-мендд харлһна һол тәрмүд күцәхд кергтә валют эврә бюджетд ордг болв.

«Стар турс» гидг фирмла кесн бооцан түрүн ору өгх. Эн бооцан эклж күцәгдхлә така болн ноха сард Калининградын портд Деед үзгин Германяс туристнрта теплоход ирх. Эдн энд балһсна һәәхмжтә ормс үзх, теңгсин көвәһүр йовх.

Балтийск флотын, областин КГБ-н, пограничн цергүдин болн таможня бүрткдг көдләчнр балһсна Советин шиидвр күцәхд дөңгән өгхән белн бәәнә.

Хөд кирһлһнә йовуд

Республикин колхозмудар болн совхозмудар хөд кирһлһн төгсжәнә. Хальмг агропромсоюзин оперативн то-дигәр така сарин 6 күртл республикин эдл-ахусар бәәх 2412 миңһн хөөнәс 2101 хөд кирһгдв. Республикд хөн болһнас дундлад физическ чиннүрәр 4,1 килограмм ноосн кирһгджәнә. Сарпинск района эдл-ахусар 4,8 килограмм ноосн кирһгдж авгджана. Малодербетовск болн Октябрьск района эдл-ахусар хөн болһнас дундлад 4,4 килограмм ноосн авгджана. Малодербетовск, Каспийск, Октябрьск районар хөд кирһлһнә кампань төгсжәнә. Республикд ут гурштан физическ чиннүрәр 8,7 миңһн тонн ноосн кирһгдж авгдв. Эн жилд государствд ут турштан 7,6 миңһн тонн ноосна цевр нөөрүл хулдгдхмн. Така сарин нег шин күртл республикин эдл-ахусас государствд 2,4 миңһн тонн ноосна цевр нөөрүл хулдгдв. Ноос хулдлһн һаарандан чигн бола бәәнә.

А. НАРАНОВ.

Фабрик шинәс көдлжәнә

АМАСИЯ (Армянск ССР). Хувц уйдг Амасийск производственн негдлтин фабрик шин ормдан түрүн продукц һарһв. 1988 жилин бар сард һазр чичрлһн болснд хөөн предприятиг талдан һазрур нүүлһлә. Ик зовлц үзсн производствд орман сольх кергтә учрв. Айкерт селәнд бәәрн Совет фабрикд у гер өгв. Терүг хувц уячнр өдгә цагин оборудованяр агсв. Терүнә ашт сән чинртә сәәхн кегдлмүд һарһгдлг болв. Селән һазрт бәәх шин фабрик икәр кергтә гдлг эд-тавр һарһлһна тәрмүд хаһлсн деерән аюл болсн һазрт бәәх әмтиг көдлмшәр теткх ик чинртә тәрәг хаһлхд дөңгән күргжәнә.

Цуг зүсн таалта редакц

НИЖНИЙ ТАГИЛ (Свердловск область). Уралд хамгин түрүн болж һарчах газетмүдин негнәннь — «Тагильский рабочий» газетин коллектив шин бүүрән йөрәв. Ик индустриальн цутхлгд Барин гер эдлврт орулгдв. Эн дөрвн давхр гер тосхлһна жилмүдт газетин то 100 миңһнәс давв. Редакцин көдләчнр салу кабинетмүдтә болхмн, телү метәр газетчикүдт урднь уга бәәсн сауна, амрлһна хора бәәхмн. Барин герт һәәхүлин галерей, хот уудг гер көдлхмн, издательск цергллтс бәәрлхмн.

Урһцин хамгин бичкн харсачнр

РОВНО. Ровенск областин тәрәнә һазрт селәнә эдл-ахун культурин хортн болн урһцин бичкн гисн харсачнр — трихограммс хоорнд нег мөслгч ноолдан болжана. Корецк болн Млыновск район хоорндк биолабораторийст өскж авсн туста тумн хорхас намрин тәрәнә болн хавстна совксин, шикрин цуунгин, хмелин, темснә олн зүсн эрвәкән үлдәсн өндгинь уга кенә. Тедниг олзллһна ашт һазрт гербицид орулһн кергтә гдшго юмн Трихограммин дөңгәр урһмлыг биологическ эв-арһар харслһн өдгә цагт зун миңһн гектар һазрин аһуд олзлгджана.

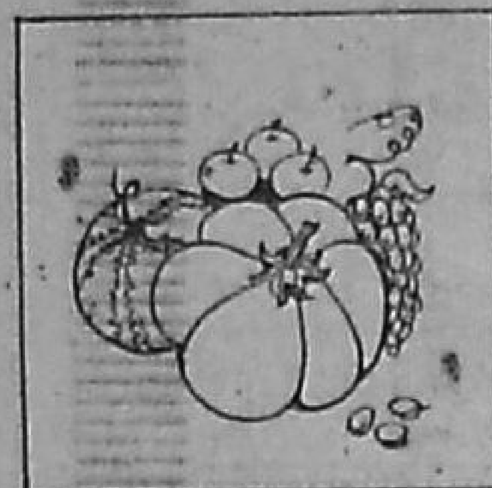
Лицей секгдв

КАЗАНЬ. Улсин эрдм-сурһулин СССР-ин Государственн комитетин шиидврәр Казаньд секгдсн шин лицей студентнр орулж авлһан зарлв. Шин техническ сурһулин заведень химическ предприятьмудин төлә өөдән мергжлтә көдлмшчнр белдх зөвтә. Түрүн хойр жилин хөөн лицеистнр дундын сурһуль болн специальность авхмн. Дарук девсгднь — көдлмшчин өөдән мергжлт болн инженерин эклц белдвр авх.

(ТАСС).

«Темсн» програм

Һар көндрхлә — амн көндрдг

Зуни цаг гүргүдән орчкв. Эн цагт кен чиги күн эврәннь ширә деер шимтә, витаминтә олн зүсн зер-земш, темс үзхәр седнә. Болв мана балһсид тер седклиг хаңһана гилг күчр күнд, юнгад гихлә, темсна лавксар шүүҗ, түүҗ авдг ассортимент уга. Базрт болхла зер-земш, темсн чиги далана. Зуг теднә үнь дегәд ик. Ахрар келхд, базрас зер-земш, темс худлдҗ авхин төлә гүн хавтх кергтә. Ода деерән әмтнә ик зунь тиим арһ уга. Тегәд яахмб? Энүг медхин төләд бидн шидр балһсна әмтнә төлә темс тәрҗ урһадг «Прогресс» совхозд одҗ эн әдл-ахун һардачнрла харһҗ күүндәд, плантацсла таньлдвидн.

Тегәд ода эн совхозин плантацин тускар келҗ өгхәр бәәнәвидн. Элстин болн Яшкульск районә әмтн энүнә тускар икәр соньмсҗана. Кемр энд темсн икәр урһхла балһсна болн эн районә әмтн зуни чилгчәр, намрар помидор, аһуриг әдлҗ, үвлдән кергтә темс чиги беллҗ чадхмн.

Совхозд ут-турштан 300 гектар темсн тәргдсн бәәнә. Терүнә ик зуудынь хавстн, помидор, аһуриг, морковь, цууиг, бодниг болн талдан олн зүсн культурмуд тәргдҗ. Ахрар келхд, күүнд кергтә культурмуд баһ биш орм эзлҗәнә. Зуг эн тәргдсн темсиг буг өвсид даргдулдго арһ хәәх кергтә. Урһсн темсиг уралго хураҗ авч беллһнә пунктур орулҗ хадг арһ хәәх кергтә. Терүг тиигҗ күцәнә гидг күчр. Юнгад күчр болдгинь медхәр бәәхлә совхозин директор Аркадий Николаевич Доржиновин келсиг сонстн:

— Совхозд бәәх 300 гектарас 100 гектарнь Китдәс ирсн темсчнрин медлд бәәнә. Урдась кесн бооцаһар эдн мадна 1975 тонн темс орулҗ өгхмн. Эдн келсндән күрхнь лавта. Эдни әдрин дуусн толһаһан өндәлго көдлдг улс. Эн хавр кинти болад эднд му нилчән күрв. Китайнр 42 гектарт эот болхсрдг аһуриг тәрлә. [illegible] сарин 16-17-д сөөһәрнь киитрсәс келтә тер эртәр тәргдсн аһурин келдҗ одла. Тегәд эдн бооцаһар оруҗ, өгх 150 тонн аһуригән оруҗ өгч чадсн уга. Ода энүнәс келтә совхозин администрац китайнр хоорнд керүл-цуугән үүрҗана. Энүг яһҗ хаһлхнь медгдҗәхш. Болв эдн эврәннь медлд бәәх һазрас темдгләсн авх гиҗ йид бәәнә.

Нааһк 200 гектарт мана совхозин әмтн көдлнә. Йиси [illegible] гонь лавта. Совхозин плантацд өдр болһн 35—40 күн көдлнә. Тер әмтн эврәннь чидләрн цуг һарудас урһҗах буг өвс уга кеҗ чадшго. Кемр эн өдрмүдт терүг уга эс кехлә плантацсас байн урһц хураҗ авч болшго.

— Эн җилд бидн невчк эндүрчквидн. Балһсна предприятьмүдлә, организацсла бооца кеһәд көдлх әмт авсн болхла сән болх билә. Тедн мадна зуни дуусн көдлх әмт һарһҗ өгчкәд, хөөннь мана совхозас коллективдән кергтә темс бичүлҗ авч чадхмн. Һарудт көдлҗ йовх әмтиг цаг-цагланнь соляд бәәҗ болхмн. Көдлх әмтнд бәәх гермүд, хот уух гер бәәнә,— гиҗ директор эврәннь тоолврарн хувалцна.

Минһәр болхла совхозин һардачнр талдан әмтнд нәәлҗ, эврәннь күч-көлсч көрнгүдән күцц олзлҗ чадҗахш гих кергтә. Директорин келсәр совхозд эндр 234 көдлмшч бәәнә. Эндр плантацд теднәс 37—40 күн көдлҗәнә. Кемр әдл-аху темс тәрҗ урһадг болхла, көдлмшчнрин ик зунь һоллгч көдлмшт орлцх зөвтә. Бууля тәрҗ урһадг әдл-ахусар көдлмшчнрин ик зунь эн тер хаһллһнд орлцна. Энд болхла эврәннь көдлмшчнрт биш, энд-тендәс ирсн әмтнд икәр нәәлҗәнә. Тер совхозд көдлдг әмтнә ик зунь (хойр зу шаху күн) ю кеҗәхмб? Энүнә учр-утхнь юундв?

— Плантацд көдлдг әмтн эндр кеду мөнг шиңгәнә? — гисн сурврт энд көдлҗәх нег күүкд күн иим хәрү өгв:

— Һарудт көдлҗәх күн болһн өдртән 1,2 соток һазрас буг өвс түүҗ уга кех зөвтә. Кемр тер кемҗәһән күцәхлә 4 арслң 10 деншг олна. Кемр кемҗәһән давулад күцәхлә мөнг икәр олҗ болхмн ,эс күцәхлә...

Темс урһадг совхозмуд эн җилд чиги шаңһас 400 процент немр мөнг (дотац) авчана. Тер бийнь эдн һарудт көдлҗәх әмтнд тер шаңһас авчах мөнгнәсн немдго болҗ һарна. Тегәд чиги һарудт көдлхдән әмтн дурго бәәдлтә. Тәрҗ урһсн темсиг болзгтнь хураҗ авхин төләд механизированн эв-арһ өргәр олзлх кергтә. Эс гиҗ балһснас ирсн әмтн чиги эднд сән нилчән күргҗ чадшго.

Совхозин профкомин ахлач Михаил Петрович Скрипникла хамдан темсн тәргдсн участкуд эргҗ халаввидн. Эн җилд эн плантацас байн урһц авгдхнь лавта. Нег үлү Китдәс ирсн темсчнрин участкудар невчк оратҗ болв чиги темснь байн урһц урһҗана.

Така сарин 16-с авн көк темснә конвейер эклҗ көдлхмн. Эн җилд «Прогресс» совхоз балһсна худл-гүүлгәнә организацсла шин бооца кеҗ. Тер бооцаһар така сарин 15 [illegible]

Чилгр ХОТНА захд һарн, керәлдәд тәвгдсн ишкә гермүдиг, салькнд сәрвкҗәх арвн хойр дарцг өндр һазрт үзн, зүркм догдлад, бийм менрәд, ки давхцад зогсв.

Цуг Хальмгин Советмүдин негдгч съездин дали җилә өөниг чилгрәхн тосҗ йовна. Кееруулгдсн селәнә уульнцсар одахн кегдсн бетонн хаалһс гилвкәд бәәнә. Дали җил хооран съезд болсн герин өөрк(ода энд музей бәәнә) асфальтн талвн. Ке-сәәхн хувцта селәнә әмтн болн гиичнр талвн деер хурцхав.

Һаң халун өдрин хойр час. Дәәнә болн күч-көлснә ветеранмудыг дахад, негдгч съездд нерәдгдсн «Коммуна Толһа» гидг нертә бумб тал цуг әмтн темцв. Ветеранмудын һарт багла цецгәс. Цуг хальмгудыг нег һазрт хураһад республик бүрдәсн өвкнрт ханлтан өргәд бумбин сүүрт ветеранмуд цецгәсән тәвлә. Белогвардейцнр хаҗ алсн әмтнй бәәрн бәәх бумбд бас багла цецгәсән ветеранмуд тәвв.

Нәр экләд уга бәәтл нег ишкә герт орад, һазрт делгсн девскр деер суувув. Һаза һал халун өдр. Зуг герин хойр иргәр ишкә невчк зааглснас иштә серүн салькн сәрвкәд бәәнә. Урдынь нам тиим герт орад уга би али болад таварн амрчаһад, тиигҗ ухалув. Ода энтн юн болҗахмби? Зуни цагт серүн, үвлин кемд дулан хальмг герәс, мадна Европин цивилизац болн культур өгнәвидн гиһәд, терүнәс көөҗ һарһад, нүүдг әмтиг хар күчәр нег ормд бәәршүлв. Тиигҗ ухалҗатл, салькн көдләд, тоорм босхад, гер дотр тоос орулад, урдынь болсн нег күүндвриг тодлулв.

Шүлгч болн бичәч Тачин Анҗа негдгч съездлә насарн цацу болсн деерән һучдгч җилмүдт Улан Эрг селәнә школд сурчасмн. «Тер цага теегин бәәдлиг єдгә цагла дүңцүлхд нам тус уга, ноһан кевсәр бүркгдсн тер цага теегт нигҗ әлсн тоормлдг уга бәәсмн», — гиҗ күүндҗәсн цагт эн келв.

— 1920 җиләс авн өдгә цаг күртл ямаран хуврлт болсна тускар келҗ өгтн,— гиҗ өөрнь бәәсн журналист Беляев сурв.

— Сойлын темдгтә өөдлһн, цуг әмтн бичг-тамһ медлг, медрлтә болҗ одв, — гиҗ Тачин Анҗа келхлә. — Яһад хальмгуд тас эврә сойлан геежәнә, тәрскн келән геежәх хальмгуд төрскн «Тодо үзгән» чиги медхшлм, — гиҗ халурхҗ би сөрүцүв.

— «Тодо үзгәс» мадниг хар күчәр салһулчкв, — гиҗ эн хәрү өгв.

Келн-әмтнй психологийиг тоодан авад, сойлын тәрмүдиг хаһлх кергтә гиҗ негдгч съездин шиидврт бичгдв, зуг һучдгч җилмүдт мадниг «Тодо үзгәс» хар күчәр салһулад, урдк туужан медг уга манкурт кеһәд бәәв. Эн һә йовдларн таднд культур өгчәнәвидн гиһәд, миңһәд җилмүдт эврә өвәрц сойлта әмтиг җирһлин будцд тоорүлсн ашинь ода мадн эдлҗәнәвидн. Болв ода чиги туужин халхар үүлдг зәрм номтнрин тоолврар урдк Эүн һарин орн-нутга тууж мана биш болҗана.. Тиигхлә революцин өмн «Тодо үзгәр» һарчасн «Өөрдин зәңг» гидг газет мана тууҗ биш гиҗ мадн бас тоолхмби? Эн газетиг һарһҗасн Очра Номт болн Байна Санҗ Хальмгин иргчин тускар эврә тоолврта бәәсмн. Билгтә әмтнә тоолврин тускар ода кен меднә? Гражданск дән экләд цуг әмтиг классмудар хувачкв. «Классов ноолдан партин политикин һоллгч тәр болҗ одв», — гиҗ одахн «Литературная газета» гидг газетин халхд Көглтин Дава келв. Классов зөөрәс цуг келн-әмтнй зөвр деер болх гисиг мартхмн биш.

Цуг Хальмгин Советмүдин I съездин 70 җилин өөнд

Хөөтк үйнрин тодлврт

Дуңһру болҗ тәвгдсн ишкә гермүдин нег захд сегин өөр бәәх тәәз деер үглгдсн динамикас сонсгдна:

«Шавшсн улан туг
Салькна айсар делснә
Серл орсн угатя баһчуд
Советин йосндан ханна...».

Така сарин хойрт әрүн арвн часла съездин делегатнр хурв. Съезд хуралһнә комиссин ахлач А. Чапчаев съездиг секв.

«...Эврәннь иргч бәәдл-җирһлән эврән тосххвидн», — гиҗ эн келв. Арвн һурвн әәмгәс 345 күн ирв. Съездин күндтә ахлачд В. И. Ленин суңһгдв. А. Чапчаев, А. Амр-Санан, К. Герценберг болн Х. Джалыков — съездин президиумд орсн цуг хальмгуд (К. Герценбергин тускар келгдсн уга) әрк шиллһнлә харһад әмнәсн хаһцв... Така сарин дөрвнд «Күч-көлсн хальмг әмтнй Декларац» умшсна хөөн К. Герценберг келв: «Эндр 12 час 30 минутла хальмг әмтнә бәәдлҗирһлд алдр йовдл учрв...». Хальмгин автономь тогтагдв», — гиҗ А. Чапчаев дарунь келв. Така сарин дөрвдгч өдр хальмг келн-әмтнй байрин өдр гиҗ негдгч съезд шиидв. Зуг тернь ода күртл кегдҗәхш гиҗ тер цагт би темдглв.

Байсхлын сүүрнт Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин ахлачин дарук В. З. Эрдни-Горяев секәд, партин таңһчин комитетин хойрдгч сеглэтр Б. Д. Муевд үг өгв.

— Цуг хальмгудын Советмүдин негдгч съезд хальмг келәр кегдснь цугтан меднәт, тегәд би хальмгаһар келнәв.

70 җилин турнт ор һавцхн Хальмг таңһч биш. Советин йосн дотран бәәх олн келн-әмтс хойр дәәнәс көлтә бийдән үлү зовлң үзв. Нег үлү хальмгудын зовлң арвн холван ик болв. Юңгад гихлә, хойр дәәнә хоорнд хальмгудыг хар гөрәр хол һазрт туусинь худл биш. Зуг 13 җилдән киитн Сиврт көлһаран көлдәһәд йовв чиги, хальмгуд Советин йоснас цөкрсн уга. Яһад гихлә, Цуг Хальмгин Советмүдин негдгч съездин санан-седкл болн шиидврмүд хальмгудын чеежд орад, батрад, аштнь цецгәлх гиҗ санад зальврад йовцхав. Эндр экономикиг болн культуриг делгрүллһнд, олн әмтнә политическ бәәдл-җирһлд негдгч съезд йир ик тусан күргв... Ода мадн дән-дажг уга йовҗ, бәәсн җирһлән дала-нала кеҗ йовх йоставидн, — гиҗ Б. Д. Муев келв.

— Буурл үстә аавнр, босхад өскен ээҗнр, уланзсн җөөлкн седкләрн, буйнч кишгәрн җирһтн. Баһчудын хөөткнь, уул хәләҗ урһҗах занди модна, усна йоралд бәәх олн заһсна күчәр бәәхтн йөрәҗәнәв, — гиҗ Элстәс дәәнә болн күч-көлснә ветеран Ц. Б. Улюмджиев нәәрт ирсн әмтиг йөрәв.

...Тер Ленинә дуудвр
Тег эргәд серүллә.
Ижлд, Манцд күрч
Иткл әмтнд орулла.
Оттуд, нутгуд болһнас
Онц делегатнр хурцхав.
Чилгрт болсн хургас
Чинртә җирһл эклв.., — гиҗ хальмг бичәчнрин Нииццәнә ахлачин дарук, шүлгч А. Э. Тачнев негдгч съездд нерәдсн шүлгән умшҗ өгв.

Әәдрхнә облисполкомин ахлачин дарук В. М. Фролов

нәәрт ирсн әмтиг йөрәһәд «Бадм цецгәс» гидг зургиг Чилгрин музейд белглв.

Мана республикла хоша бәәдг Әәдрхнә Икрянинск районә колхозин ахлачин үүл дааҗах Г. Ш. Мукашев, партин Яшкульск районә комитетин негдгч сеглэтр Э. Л. Пашнанов болн наань чиги әмтн негдгч съездд нерәдсн нәәриг йөрәв.

Концерт эклв. Чилгр болн эднә районә художественн самодеятельностин дуңһиг әмтн байртаһар тосв. «Җаңһр» ансамблин кесг би. Хальмг АССР-ин сойлын ачта көдлмшч Т. Бочаеван дуулсн «Хаврин дун» болн «Саглр» гидг дуут халун альх ташлһар тосҗ ханлтан өргв. Терүнә өмн болхла, алдр «Җаңһрин» дуулврар бийһин сюит Яшкулин сойлын герин художественн самодеятельность үзүлв. Баһ наста күүкд-көвуд өрәл частан әмтнй оньг йосндан авлв. Тиим сонын би уйн баһчуд үлүлҗ чаддгнь намаг алнтрулв. Кен терүг тәвсмб гиҗ сурхла — Надбитов Петр гиҗ нанд хәрү өгв.

— Светлана Болдырева-Крылова эврәннь кесг ду дуулҗана, — гиҗ динамикас сонсгдв. Эгзннсн, болр мет чилгр җиңнсн дун эврәннь илвтә күчәрн эргидк теегиг дүүргәд, әмтиг менрүлв.

...Далвңгин мөртә цергчн
Дәврәд ирсн хортн
Дөрә доран дарад
Далнвган цеврләд авла.
Җалһала Хохолын ачинь
Мана йосн мартшго
Ленинә дуудвр күцәһәд
Һартан йосиг авла... — гиҗ уха-седклиг хатхулад, Сансрин төвин сорнц болгч цуг эргндкин оньгиг авлсн дууһар дуулсиг эн өдр күртл сонсад угав.

Хальмг гермүдин хәләвр-конкурсин, келн-әмтнә ноолдана, марһана болн мөрдин урлдана тускар экләд келхлә, нам газет чиги күршго. Юңгад гихлә, ишкә гер, бөкирин ноолдан болн мөрдин урлдан хальмг күүнә седклд мөңкиндән хадһлата.

ЖӘБӘН Толә.

ЗУРГУДТ: байрин кем. Авторин цоксн зургуд.

Теругт тингж күцәнә гидг күчр. Юнгад күчр болдгинь медхәр бәәхлә совхозин директор Аркадий Николаевич Доржиновин келсиг соцсти:

— Совхозд бәәх 300 гектарас 100 гектарин Китдәс ирсн темсчнрин медлд бәәнә. Урдаснь кесн бооцаһар эдн маднд 1975 тонн темс орулж өгхмн. Эдн келсндән күрхнь лавта. Эдниг өдрин дуусн толһаһан өндәлго көдлдг улс. Эн хавр китин болад эднд му нилчән күргв. Китайцнр 42 гектарт эрт болвердг аһуриг тәрлә. Көн сарин 16-17-д сөөһәрнь киитрснәс көлтә тер эртәр тәргдсн аһуриг көлдж одла. Тегәд эдн бооцаһар орулж өгх 150 тонн аһурган орулж өгч чадсн уга. Ода энүнәс көлтә совхозин администрац китайцнр хоорнд керүл-цуугән үүрҗәнә. Энүг яһж хаһлхнь медгдҗәхш. Болв эдн эврәннь медлд бәәх һазрасн темдглсән авх гих иал бәәнә.

Нааdк 200 гектарт мана совхозин әмтн көдлнә. Йисн бригад бәәнә. Бригад болһна ханьд 4—5-д күн көдлнә. Бидн балһсна сурһулин заведеньслә бооца келәвидн. Теругәр мана совхозд үт-турштан 190 күн көдлх зөвтә. Медицинск училищ 100 кү илгәх болла. Эндр күртл нег чигн кү илгәһәд уга. Шидр күүндсн 20—30 кү илгәцәвидн гиж келв. Кеҗмин училищәс 60 кү илгәхин ормд 16 кү илгәв. Балһсна СПТУ-һас 30 кү илгәхин ормд 22 кү илгәв. Кемр цааранднь чигн әмт эс илгәхлә темснә ик зунь буг өвснд даргдхнь ләвта. Тер цагт альдас бидн зураһан күцәж чадхмб?.—гиж совхозин директор эврәннь зовлңгарн хувалцна.

Энүнә келсн чик. Эн жилд «Прогресс» совхоз балһсна хулд-гүүлгәнә предприятьмүдүр 3200 тонн помидор, 740 тонн аһуриг, 715 тонн хавст, 250 тонн морковь, 200 тонн цуунг болн 300 тонн бодниг орулхмн. Совхоз эврәннь чидләрн тиим зура күцәж чадш-

Темс урһадг совхозмуд эн жилд чигн шаһас 400 процент немр мөнг (дотац) авчана. Тер бийнь эдн һарудт көдлҗәх әмтид тер шаһас авчах мөңгнәсн немдго болж һарна. Тегәд чигн һарудт көдлхдән әмтн дурго бәәдлтә. Тәрж урһасн темсиг болзгтнь хураж авхин төләд механизировании эв-арһ өргәр олзлх кергтә. Эс гиж балһснас ирсн әмтн чигн эдид сән нилчән күргж чадшго.

Совхозин профкомин ахлач Михаил Петрович Скрипниклә хамдан темсн тәргдсн участкуд эргж хәләввидн. Эн жилд эн плантацас байн урһц авгдхнь лавта. Нег үлү Китдәс ирсн темсчнрин участкудар невчк оратж болв чигн темснә байн урһц урһҗана.

Така сарин 16-с авн көк темснә конвейер эклж көдлхмн. Эн жилд «Прогресс» совхоз балһсна хулд-гүүлгәнә организацсла шин бооца кеж. Тер бооцаһар така сарин 15 күртл эн совхоз балһсна магазидүр темс эврәннь көлгн-күчәр күргхмн. Терүнә хөөн балһсна организацс темс эндәс эврәннь көлг-күчәр зөөхмн.

Мадниг нааран ирхд, плантацин хажуд совхозин тосхачнр цаг-зуур темс хадһлдг склад тосхжала. Энд эдн темс хураһад хадһлхмн. Складт темс әчсн машидиг чиннүрдхин төләд чиннүр гәвгдж.

— Эн жилд темс хураж зөөлһнә тер бүрдәмжтәһәр күцәгдх зөвтә. Урднь болхла мана машид өдртән балһсна магазид эргж-эргж ацаһан авад хәрү күрч ирдг билә. Эн жилд тиим йовдл учршго зөвтә,— гиж совхозин агрономч Александр Санджиевич Эрдниев келнә.

Эндр эн совхозин ик плантацас балһсна магазидүр темсн баһар болв чигн оржана. Балһсна әмтн эн совхозин плантацас оржах хавст, аһуриг хулдж авчана. Удлго темснә конвейер эклж көдлхмн. Тер конвейерт балһсна хулд-гүүлгәнә организацс ямаран белдвр кеснә туск күүндвр — онц күүндвр гих кергтә.

ЛЕТУҺА Борис,
мана шишлн корр.

...[illegible]
Дәәрәд ирсн хортн
Дер, дорап дарад
Далвиган [illegible]
Жалһала Хөөвлин [illegible]
Мана йосн мартшго
Ленинә дуудвр күцәһәд
Һартан йосиг авла... —

гиж уха-седклиг хаттурад, Сансрин төвин сорнд болгн цуг эрдмдиин [illegible] дууһар дуулсиг эн [illegible] соңсад угав.

Хальмг гериудин [illegible] конкурсин, [illegible] мөрдлә, марһаһа болн мөрдин урлдана тускар [illegible] ... Юнгад гихлә, ишкә гер, бөкнрин ноолдан болн мөрдин урлдан хальмг күүнә седкилд мөнкиндән хадһлата.

ЖӘБӘН Толә.
ЗУРГУДТ: байрин кем.
Авторин цоксн зургуд.

«Советск әәмшг» баһрв

ВАШИНГТОН. (ТАСС). «Әәмшг уга» йирин советск чидлмүдин күчнь баһрж одв» — ним доклад зертә-зевтә чидлмүдин кергәр бәәх США-н конгрессин элчнрин палатын комитет белдв. Эн жилин хулһн сарин 1 шинд эклх шин финансов жилд орн-нутгин цергә бюджетиг хасж болх уган тускар Капитолийск толһа деер зүткәтә күүндвр болжах цагт эн доклад кегдв. Бушин администрац цергә кергллтд 306,9 жува доллар өгтн гиж сурҗана.

Өдгә цагт «советск цергә күчнь икәр хасгдҗана» гиж американск цергә бюджетиг хасх кергтә үгаг иткүлх зөвтә шинжллтд келгдҗәнә. «США-н келн-әмтнә әәмшг уга бәәлһид чигн, бүклдән НАТО-д чигн советск халхас әәмшг хөөнь һарад чигн бәәхиг» шинжлхләрн, тиим әәмшг «зөвәр баһрж одв» гиж докладын автормуд герчлж келв.

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

РЫНОЧН ЭКОНОМИКИН ҮН

•Польш

Үнин тускар Польшт шинәс үг һарчана. Эн саамд электрокүчнә (80 процентд), газин болн бүлән усна (хойр холванд), поштын туслмжин, радион болн телеүзгдлин абонементсин үн өсв. Әмтнд зәрм компенсац өггдх гиж келгдҗәнә, болв профсоюзмудын Цуг Польшин зөвшәлтин экспертнр саглжана; правительствин шин шиидврин ашт эд-таврин болн туслмжин үн өсх. Энүнәс иштәһәр йирин ору 10 процентд баһрх. Кемр жилин эклцәр «Бальцеровичин зура» эклж күцәгдсиг тоолхла, ору 40 процентд дора орж одв, тегәд чигн әмтнә үүмлтиг медхд күнд биш.

Кемр Москвад эд-таврин болн чеерүдин тускар үг һарһхла, Варшавд — үнин туск үг һарна. Нидн жил энд бас дефицитин үүмән һарла. Тегәд бәәцин төрин, чеерүдин болн хулд-гүүлгәнә мафийин тускар мел үг һарад бәәлә. Мел өдгә цагт Москвала әдл, кесгнь эд-тавр үнтә чигн болг, зуг дангинд бәәтхә гиж келдмн. Ода болхла эд-тавр дала, тер бийнь хулд кеһәчнр дәкнәс дурго болжана — хулдж авдг мөңгн уга болна.

Нидн жил мах, колбас хулдж авхин төлә ик чеерүдт зогсад муулян эдлдг бәәсмн. Ода дуртаһан шүүж ав — ясната мах, ясн уга мах, чанси колбас, салями, ветчина, бор мах. Зуг хулдж авдг әмтн уга болж одв. Прилавк деер цугнь дала, зуг әмтнә стол деер уга. Минь нидн жил күртл олна күүндврт болн бартбидн, полякуд, 1980 жилд күн болһна тоод 74 килограмм мах жилдән эдлсн кемжәһән давад угавидн гиж шалһдгнь сонсгддг билә. Ода болхла терүнә тускар мел тагчг. Тингхд 74 килограммиг йир бичкнд тоолжасмн. Ода, мөңгнә түңгрцгән хәләжәх цагт, мах эдллһнә кемжәнә тускар мартж. Эн жилин зуг негдгч кварталд хот-хол хулдлһн нидн жилин түрүн һурвн сарла дүңцүлхлә 47 процентд баһрсна тускар селәнә эдл-ахун болн хот-хоолын промышленностин министрин дарук Мечислав Стельмах нанд зәңглв. Зураллһна центральн залт болн һоллгч научн институтмуд орн-нутгин делгрлтиг урдаснь тоолад кесн то-дигт бәәх күн болһна тоод 75—80 килограмм мах эдллһиг 2000 жилд рыночн экономик теткх гиж келгдҗәнә.

Цугинь зуг эд-таврин-мөңгнә балансд даалһад, алькнь сән болна гилч — ямаран чигн эд-тавр угаһар хавтхдан мөңгтә суусн, аль эд-тавр дала болвчн теднг хулдж авдг мөңгн уга бәәсн сән болхий гиһәд, хоосн ухалад суусн, дегд амр болсн деерән, хажһр болж һархнь медгдҗәнә. Полякудын ик зунь рыночн экономикиг дөңнҗәнә, яһад гихлә, эдл-аху заллһна урдк системд иткжәхш. Психологическ халхаснь чигн эд-тавр үзснь сән болх биз. Иим бәәдл учрсн цагт күн зуг бийдән нәәлдмн, эд-тавр хулдж авх эв-арһнь энүнә шудрмгаснь, күч-көлснәснь, мергжлтәснь ирлцхиг меднә. Кемр арһта әмтнә тоод эс орхларн, хулд-гүүлгәнә халхар таньл уга болхлари хуучн системин цагт күн дала юм кеж чаддго бәәсмн. Илднь келхд, «Бальцеровичин зураг» бәәдл-җирһлд тохралһн экләд уга бәәтл Польш шүүврән кечксмн болжана.

Һазадын ордудын өмн Польш ода баһ биш даавртай бәәнә. Экономическ реформ келһнә йовудт электрокүчнә болн күч һарһачнрин үн 5—7 холванд өөдлж одсмн. Така сарин 1 шинәс авн электрокүчнә үн дәкн өөдлв — 80 процентд. Тингж күн өврх дунгәһәр үн өөдлжәхин нег учрнь государственн дотац авдган үүрснд бәәнә. Эн йовдлын уршгнь Польш цуг зөв-йосна, экономическ болн таможенн политикән ГАТТ-ин (тарифмүдин болн хулд-гүүлгәнә туск генеральн зөвшәл) некврлә ирлцүлснд бәәнә. Эн нарт делкән организацин члед кен-негнләһән хулд-гүүлгә кехләрн зөвәр ик олз авна. Болв һазадын ордудур йовулгдҗах эд-тавр, эс гиж эд-тавр һарһлһнд олзлгддг средствс — эн саамд электрокүчн — государственн дотац авх зөв уга, гиж ГАТТ некнә.

Үн өөдлхд үлмәһән күргжәх таллан чигн йовдлмуд бәәнә, терүнә тоод государственн бюджетд ору оруллһн энүнә дефицитинь уга келһн, социальн ик һару, эрүл-менд харлһиг, эрдм-сурһулиг, номиг кергтә кемжәнд бәрлһиг дөңнлһн.

Производствиг өргәр делгрүлх таал рыночн экономик тогтах зөвтә. Болв переходн кемиг һәрадәд һарч болшго — тегәд давсн цагин уршгас көлтә болн ирхч цагин төлә үн икдүлх кергтә болжана.

Игорь ГАЛКИН,
ТАСС-ин корр.

Варшава

Миллиардермүдин списк һарв

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). США-д керг-тәр күцәдг әмтн дунд темдгтә «Форбс» гидг журнал делкәд бәәх хамгин байн өрк-бүлмүдин болн 1 жува долларас үлү зөөртә зәрм улсин списк барлж һарһв. Иим списк жил болһн кегднә.

Мультмиллиардермүдин спискиг дөрвдгч жил дарандан японец Йошиаки Цуцуми толһалжана. Эн эврә төмр хаалһта, ик-ик һазрин участкудта, отельмүдтә, курортмудта, гольф наадг площадкста. Цуцумин империнь 16 жува доллар үнтә.

Энүнә дару бас Японя гражданин Тайкичирс Мори йовна. Эн урднь экономикин профессор бәәсмн, ода эн олн зүсн орн-нутгудт өдгә цагин кецтә олн давхр 78 гертә, терүндкь корпорацсин штаб-патьрмуд, банкс болн нань чигн үчрежденьс бәәнә. Морин зөөринь «Форбс» журнал 14,6 жува доллард үнлҗәнә.

Һурвдгч хамгин байн улс — США-д бәәдг Уолтонә өрк-бүл. Сэм Уолтон орн-нутгт бәәх хамгин ик универсальн магазилин эзнь. Эн магазиднь өрк-бүлд 13,3 жува доллар олз-ору өгв. Эднә дару Дюпона өрк-бүл йовна — эднә зөөринь 10 миллиард доллар.

Һазадын ордудур нүүх зөв өггдв

Һазадын агентствсин сүл зәңгәр, Тиранад һазадын ордудын посольствст бәәх албанск беженцнрин тонь 5 минһнд күрч одв, өдр болһн өсәд йовна. Дегд икәр әмтн хурад, дипломатическ представительствст санитарн-эпидемиологическ бәәдл муурч одв. Тер бийнь албанск һардвр урдк кевәрн дөң гиж илгәсн ацата һазадын ордудын самолетмудыг орулж авчахш.

Албаняс нүүхәр седжәх әмтнәс түрүн 51 күн шишлң самолетар Прагад ирхмн.

(ТАСС).

Кандидатур заагдв

ПРАГА. Словакин тоомсрта политическ жисән — «Чидл үзүллһнг бурушаҗах общественность» (ОПН) гидг жисән ЧСФР-ин Федеральн хургин ахлачин үүлд Александр Дубчекиг заав. «Гражданский форум» гидг жисән бас энүг дөңнҗәнә. Энүнә тускар энд болсн пресс-конференц деер журналистнрт зәңглгдв.

Орн-нутгин президент сунһлһн така сарин 5-д болх бәәдлтә, гиж зәңглгдв. Ода бәәх чехословацк президент Вацлав Гавел бийнннь кандидатуриг чехословацк государствин толһачин үүлд заалһна тускар ода күртл йилһж үгән келәд уга. Эн сарин чилгчәр хәрүһән өгх гиж әмтн күләҗәнә.

ТАСС.

АХР ЗӘҢГС

САН-ФРАНЦИСКО. Гражданск зөвин төлә ноолда кеҗәх США-н жисәдин лидермүдлә харһлт кети гиж президент Дж. Бушиг Негдсн Штатмудын темдгтә политическ болн олна үүлдәч Джесси Джексон дуудв. Лос-Анджелест орн-нутгин хар зүстә улсин девшлтд дөң болдг келн-әмтнә ассоциацин 81-ч съезд деер эн үгән келв. Тиим харһлт американск балһсдт болн угатя селәнә эдл-ахун районд экономическ дөң еглһнә зура кехд некд болх билә гиж американск негритянск лидер тоолжана.

ПАРИЖ. «Израилин эзләд авчксн һазрт гражданск әмтиг цаажллһна гемнь политическ һардачнр даах зөвтә». Израильск кнессетд депутат Йоси Сарид урднь Израилин хәрслтын министр бәәсн Ицхак Рабин тал заажаһад тиигж гемшәж келв. «Минь эн күн палестинцнриг ясиь күүртлнь цокх закврм өгсмн,— гиж израильск парламентин таллан нег депутат Михаил Эйтан келв.— Тиигхлә зуг үүнә закваринь күцәсн һанцхн салдсмуд яһад юридическ застла харһжахнь медгдҗәхш».

ПЕКИН. Гонконгд секгдсн түрүн советск хулд-гүүлгәнә һәәхүлиг керг-тәр күцәдг үлс Гонконгин болн Советск Союзин хоорнд нәкцлт кех ик арһ өгчәнә гиж тоолжана.

ХАРАРЕ. Моника Прайс гидг 21-тә южноафриканк тал акул дәәрв. Кейптаунас дорд үзгүр 120 дуунад бәәх Моссельбай гидг портын бухтд зеткртә эн йовдл болв. М. Прайс болн терүнлә хамдан йовсн хойр залу, тер тоод терүнә күргн, кевәһәс 500 метрт өөмжәсн цагла, тедн таалгентки ик гидг цаһан акул дәәрв. Моника терүнә әәмшгтә шүднәс аллрж чадсн уга. Тер бийнь күүкн сүл чидлән һарһад, үүрмүдлаһән хамдан яхтур күрч чадв. Болв зун һуйднь акулын үлдәсн ик шавәс көлтә икәр цусан гееһәд, М. Прайс больница өнгрв.

(ТАСС).

•Урһц—90

Ик буудя хурагджана

Цаһан буудяи ик урһц Баһ-Дөрвдә района Чагаевин нертә совхозд хурагджана. Бәәрн улсин келсәр им ик урһц 1959 жил урһсн бәәж. Терүнәс авн иим ик урһц үзгдәд уга юмн.

Кезәнәс авч иим ик урһц үзәд уга улс буудя цеврлдг, бууля әчдг техникән күцц эс белдснь медгдв. Ода, урһц хуралһн эклчкснә хөөн ним машид болн сольгддг әнгс күргжәхн уга. Тер бийнь му бишәр эдн көдлжәнә. Урһц хуралһиг түрүләд В. Д. Чокаев дарджах хойрдгч фермин урһц хуралһна комплекс эклв. Һурвн өдрин эргцд 1100 тонн цаһан буудя зөөж хурагдв. Комбайнер Борис Мухлаев, штурвальн Бата Хурмчиев хойр, Владислав, Йисә Борлыковихн хойр СК-5, «Нива», «Енисей» гидг комбайнсар өдртән 45 шаху тонн буудя цокҗ авна.

Машн залачнр эднәс бас ард үлдҗәхш. Алексей Церенов, Төвкә Каруев болн Николай Дорджиев эднә машин эгдрл болн зогсл угаһар буудя зөөцхәнә.

Баһ-Дөрвдә районд цугдлад нег гектарас 23 центнер буудя [illegible] авгджана. Ильичин нертә колхозд болхла гектарас 24 центнер буудя хурагджана. Эдн бас зүткж көдлжәнә. Урһц хураллһна цагт колхозд дөң болхар ирсн района Советин күцәгч комитетин машн залач комбайнер Николай Емельянович ик күцәмж бәрнә.

«Красносельский» совхозд жил болһн «Агропромтрансин» АТП-н машн залачнр нәкд болхар ирцхәнә. Эн жил теднлә хамдан хойрдгч тойгта АТБ-н машид бас ирцхәв. Әмтин ик, 400 тонн буудя комбайнас токур Александр Борисович Ходжиков эврәнь КамАЗ-ар зөөв. Совхозин машн залач Олег Петрович Хонинов ГАЗ-53 машинәр 265 тонн буудя зөөж күргв.

Урһц хуралһн районд му бишәр экл[illegible]н ик чинртә көдлмшән тәрәчнр харшлт угаһар чиләхәр арднь орж шунҗана.

В. ДЖЕКИЕВА.

•«Җаңһрин» 550 җилин өөнд

Басңга Мукөвүнә бичсн эн статья «Ленинский путь» гидг газетд орс келәр 1940 җилин һаха сарин 4-д барлгдсмн. Тер өдрмүдт советск улс алдр «Җаңһрин» 500 җилин өөн темдглхәр белдвр кеҗәсмн. Эн бийнь угатя үкрчин өрк-бүлд төрҗ һарсндан бичг-тамһ дасҗ авсмн биш. Тер бийнь билгтә көвүн «Җаңһрин» арвн хойр бөлгиг чееҗәрн дасҗ авсмн. Алдр «Җаңһрин» 500 җилин өөнд белдвр кегдҗәх дәәнә өмнк җилмүдт олн зүсн марһаст орлцҗ диилвр бәрҗ онцрҗ йовсмн.

«Җаңһрин» 500 җилин өөн темдглҗәх өдрмүдт билгтә эн җаңһрч хурц келәрн, билгәрн «Җаңһрин» бөлгүдиг олн әмтнд медүлҗ күргхәр зүткдг бәәсмн. «Җаңһрин» өөн темдглҗәх тер өдрмүдт билгтә келмрчин одн гилвкҗ мөңкинд олна санлд үлдлә.

БАСҢГА Мукөвүн.
хальмг советск бичәчнрин Ниицәнә гешүн.

БАЙР

Мана республикин хотл Элст балһснур оҗ җаңһрчнрин марһанд орлц гиҗ келв.

Үнәртнь келхд, мини седкл ханв, байрлв. Би бийләрн шимлдәд күүндҗ:

— Ямаран сәәхн паг ирсмб, ямаран байр бульглҗана!

Мини байр чилшго, мана улсин байр чигн чилшго. Эн байр мана теегүр 1917 җилд ирлә. Тиигхәс нааран 20 җил давҗ одв, тер бийнь эн урдк кевәрн баахн болн күчтә.

Би малчин көвүмб. Шуурч-буурч одсн, киртә хар җолмд би һарлав. Мини эцкин нернь — үкрч Басн. Намаг һазхиг күләсн болҗ мана җолмин һаза күчр киитн зогсҗала. Тиигхд угатьнр киитнд болн өлнд даргдҗала.

Мини эк-эцкм бичг-тамһ меддго харңһу әмтн билә. Мини тохмд бичг-тамһ медлг күн бәәлә, гиҗ би соңссн уга биләв. Баһ-бичкндән би дасхар шүлтҗ йовлав. «Санан хурдмб —салькн хурдмб» гиҗ хальмг үлгүрт келгднә. Мини зовлңгин салькн мини санлас хурдн болдг билә. Тегәд чигн би, мини өвкнр мет, бичг-тамһ уга үлдләв.

Хаадуд болн байнуд угатя мадниг зәрц харнһуһар бәрҗ мухлалҗ йовла. Нәәмтәһәсн авн би эцкиннь хаалһар заргдҗ йовлав. Би бичкнәсн авн батракин җирһлин үн сәәнәр медләв. «Эздүд» терүг эврәннь хамгин му гисн хурһнас дорар тоолдг билә.

Күнд көдлмшин ацат дааҗ чадлго мини эк-эцк хойр өнгрҗ одла. Би өнчрәд, гер уга, ор һанцхарн үлдләв. Әмтнәс кесг сәәхн туульс соңсҗ йовлав, болв цугтаһаснь икәр «Җаңһриг» соңсхдан дурта биләв.

Эн сәәхн дууг чееҗәрн келҗ чаддг дасҗ авхин тускар ухалад сөөнь дуусн нүдән чирмлго кевтдг билә. «Ода эн ямаран сәәхн дун болхмб? Энүг медҗ, дасҗ эс болхий? Би мел тонхун күн бишлм», —гиҗ сандг биләв. Кесг җил давсна хөөн би «Җаңһрин» арвн хойр бөлгиг чееҗәрн келдг дасҗ авлав. Тегәд би җаңһрч болв. Намаг әмтн җаңһрч Мукөвүн гиҗ нерәдв.

Хуучн Әрәсәд түрҗ-зүдҗ йовсн әмтнә седклиг «Җаңһр», чи һанцарн мана седклиг байрлулҗ, әмдрүлҗ йовлач. Күнд көдлмш кесн цагтан, күнд зовлң, түрү-зүдү учрхла, «Җаңһрин» дуд дуулдг биләвидн. «Җаңһр» иргч сәәхн цагин үндн билә. Тер му цагин зүүдиг тодлхар бәәхшв.

Бидн ода шин хөвтә җирһлд орвидн. Эндрк эн сәәхн җирһлин өдрмүд күртл бәәхдән би байрлнав.

Ода бидн сәәхн җирһлд орвидн, сәәхнәр, байртаһар дуулнавидн. Улсин цецн ухан өөдән үнлгднә, намаг бичәчнрин Нииһәнд орулҗ авв. Улсин төлә би зогслго дуулнав, эндр мини дун хөрн җил хооранас чаңһрв.

Төрскн мини һазрм алдр Ленинә номар, коммунистнрин партин цецн ухаһар герлткҗәнә. Хөрн җил хооран мана хальмгуд дунд бичг-тамһ меддг кү олхд күчр билә, ода болхла бичг-тамһ меддго кү олҗ авхд күчр. Манад ода дегтрмүд, школмуд олн, бичкдүд цуһар школмудар дасҗана.

Цуг орн-нутг хальмг улсин алдр «Җаңһрин» 500 җилин өөниг байртаһар темдглҗәнә. Мана партин болн советск йосна килмҗд «Җаңһр» мана орн-нутгин улсин зөөр болв.

Нүүрлгч орс улсин бичәчнр маднд, хальмг улст, бахмҗта дөңгән күргҗәнә. «Җаңһриг» орс келнд орчулхин төләд мадпур билгтә шүлгч Семен Липкиниг илгәв. Семен Липкина орчулсн «Җаңһриг» цуг мана орн-нутг, цуг нарт делкә умшна. Хальмг улсла хамдан баһ наста шүлгчд ханлтан өргхәр бәәнәв.

СССР-ин бичәчнрин Нииһәнә правлян «Җаңһрин» 500 җилин өөнд нерәдҗ Элстд эврәннь Пленуман хуражана. Мана улсин ик байр болҗана. Советск Союзин цуг республикәс бичәчнр ирхмн. Элстд цуг келәр дуулцхахмн. Эн ик байр, ик хөв болҗана.

Советин йосна нилчәр, терүнә ик дөңгәр мана өргн теег цецгәлҗәнә. Колхозмудын өргн теегәр тәрән нәәхлҗәнә. Тарһн цадхлң малын сүргүд идшлҗ йовна.

Элст—Дивн хоорнд утдан зу һар дууна шоссейн хаалһ тосхгдв. Урднь хальмг улсин уханд эс оржасн төмр хаалһ эклҗ тосхгдхмн.

Ахр-дүүнр цуг улсла иньглҗ Советск Хальмг цецгәрҗ йовтха!

Мини орн-нутг төвкнүн, эвин бәәдлд, түрҗ зүдлго, алтн хаалһарн уралан йовтха!

(«Ленинский путь» газет, 1940 җилин һаха сарин 4. № 187).

•Шин шүлгүдәс

Тачин Анҗа

Темән

Темән хойр бөктә гинә.
Теегәр усчхлань ноһан
долыалдгж,
Усн угаһар сардан теснә,
Уужмд йовхд эркн
көлгнж.

Өрәсн бөктәньчн бас
бәәдгж,
Унхд тернь невчк эвгәж,
Аца зөөхд әвртә болдгж,
Аңхун төләдән эдлхд
амрж.
Мини бичкнд тиим темәг
Манахна хотнд
— Май гидмн.
Хозлг тергндән терүг
татад,
Холын керәчнр Нали
һатлдмн.

Темән чикн — шимтә
тежәлньж,
Талдан чигн шарлж
иддгж,
Һашун усар үндан
хәрүлдгж,
Һазрин хол хаалһд
нәәлтәж.
Хальмг кезәнә нүүдг
цагтан
Хомнад темәнд герән
ачдг,
Хәәс, тулһан, үкүг,
орндган
Хойр бөкнәнь хоорнд
дүүрдг.

Ташр деернь күүкдән
суулһад.
Темәдән сүүләснь
деесәр холвна,
Туусн үкрмүд, хөөдән
дахулад,
Темдглсн бүүрән хәләһәд
зална.
Хавртнь темәнә ноосн
хагзхла
Хәәртә гиж түүж авна,
Арһмж деес кеж гүрнә,
Адучнрин һарт магтж
атхулна.
Һалв салькнас гермүдән
харсж,
Һас цокж чихтх авна,
Темәнә ноосн деесәр
алслж,
Термс, уньдудан
деерәснь чаңһана.
Ботхан болхла геснднә
даңһар
Арвн һурвн сардан
теедгж
Торм темән болж
өсхләрн
Тернь экәсн салж
һардгж...

* * *

...Тиим сәәхн чидлтә
адусн
Теегтм кезәнә бәәсн бәәж.
Терүг ода хая үзсн
Тачал кеж би
һунднав...

* * *

Өнгтә шарһ нарн
Өөдән сунад һарчана.
Әмтә тоот цуһарн
Әәһән өгәд серҗәнә.
Теңгрин хорма улавтрад,
Теегән кееүлҗ намчрна.
Серәг малчнр адһад,
Сүргүдән кеерәгшән
һарһҗана
Өрүни торһас
җирглднә.

Өөдән теңгрт ярлзна.
Уйдврта айсиннь
җирлһнд
Үүлн эклҗ бархлзна.
Арһмҗ дүңгәд өөдләд,
Алтрад нарн төгргтв.
Ашта көдлмшән
гүҗрүләд,
Алвт танһчм зүтев.

* * *

Теегтән бәәдг цагтан
Теңгр һәәхдг бидн.
«Долан бурхс» үзсндән
Дангин байрлдг мадн.
«Алтн һасн» одинь
Алдлго бас олдг.
Тус ора деернь
Тер улм гилвкдг.

Өрүн цолвн мишиһәд
Өрч —товчд цолңгтрна
Орнас татҗ босхад
Өр цәәсиг медүлнә.
Теңгрин уйдл цәәхлә
Терм һатцас һәәхгднә
Гертәс хурдлад һаргла
Герлтә оддуд чирмлднә.

•Селәнә спортын төрмүд

Седвәртә сурһмҗлач

Спортивн үзмҗтә көдлмшиг Юстинск района «Полынный» совхозд бәәрн школын багш Сари Ульянович Шовалдаев күцәҗәнә. Җил хооран эн Советск әәрмәс бууҗ ирлә. Дәкәд эн школд церглә кергин багш болҗ көдлв.

Баһ наста багш физическ культурт болн спортд икәр дурта. Бек бәрлдлһнә вольн [illegible] секцд эн тренировк кенә. Эн спортын [illegible] дурта кесг сурһульчнр [illegible] болн секцд ирнә. Ода «Полынный» совхозд хальмг улсин алдр эпос «Җаңһрин» 550 җилин өөн [illegible]

[illegible] бийләрн дасх [illegible] Бәәрн болн район артистнр әмтиг эврәннь билг-эрдмәрн байрлулв. Бола спортивн [illegible] чигн байрин [illegible] болв. Үлгүрнь, бек бәрлдәнәр соньн марһаг Сари Ульянович [illegible] Эн марһанд [illegible] сурһульчнр орлцв.

[illegible] килограммин [illegible] 37 [illegible]

БИЧНРИН ӘҢГ СЕКГДҖӘНӘ

Кесг җилин туршарт культурин төрмүдиг төртән авлго бәәсн учрар мана обществд эн туст күнд бәәдл тогтсн бәәнә. Келн-әмтнә культурин, келн улсин билг-эрдмин халхар бидн ик ард үлдҗ йовнавидн. Тегәд чигн эндр өдр цуг эн тоотыг өргҗүлх, делгрүлх, шинәс босхх төр некмһәһәр тәвгдҗ йовна.

Культурин халхд учрсн кесг төрмүдин негнь —кадрмуд белдлһн болҗана. Республикд көгҗмин, культурин-гегән-герлин училищмүд бәәдг болв чигн дуучнрин, бичнрин, көгҗмчнрин кадрмуд белдлһнә төр хаһлгдад уга. Ода эн бәәдлд эклҗ оньг тусхагдҗах бәәдлтә. Терүнә тускар иим йовдл герчлҗәнә: Элстин көгҗмин училищд дәкәд нег шин әңг — улсин биийин әңг секгдәд, энд сурһуль сурх 13—14 наста көвүд-күүкд шүүвр өгв. Тегәд юңгад эн әңг секгдҗәхин тускар РСФСР-ин искусствин ачта үүлдәч, Хальмг АССР-ин ачта артист П. Т. НАДБИТОВ келҗ өгчәнә.

— Би һучн һурвн җилин туршарт профессиональн бийч болн балетмейстер болҗ үүлдҗ йовнав. Цуг эн җилмүдин туршарт Хальмг государственн ду-бийин «Бамб цецг» ансамблин төләд кадрмуд белдлһнә төр хаһлгддго билә. Кун төртән авдго билә. Иим бәәдл һанцхн мана республикд биш, цуг Союзар тогтсн бәәсмн. Иргч үедг сән тоолврта [illegible] ид өгв. Давсн җил Уфимск хореографическ училищур 4 класс чиләсн 7 бичкдүд илгәләвидн. Болв эн багас болн түрүн багас бичкдүд хәрү күрч ирв. Эннь учрта. Ямаран цаһан седклтә, дамшлтта багшнр эдниг тенд хәләв чигн, эк-эцкин килмҗлә әдл болшго. Эднә насьн ода чигн бичкн, тегәд эк-эцкнрнь урдудан хо-[illegible]

Мана республикәр кесг школ бәәнә. Мини ухан-тоолврар болхла, школ болһнд бальн би дасхх төр эндр бас хаһлгдх зөвтә.

Ода нег цөөкн үг шин әңгин тускар келхәр седләв. Мөрн сарин чилгчәр би «Калмыкия» ансамблиннь артистнрән школмудар илгәһәд, билгтә бичкдүд хәәлһләв. Тегәд түрүн девснд 2000 бичкдүд орлцв. Хойрдгч девсигнь «Строитель» гидг нертә культурин герт мөчн сарин 3-д давв, нааран хойр зу шаху көвүд-күүкд ирв. Эднәс шалһад шүүһәд, һучн һурвиннь үлдәвидн. Шидр көгҗмин училищд давсн шүүврт хөрн һурвн бичкдүд орлцад, эднәс ода арвн тавн [illegible] әңгд сурх. Ут тоодан хөрн сурһульч авх санатавидн. Тегәд ноха сарин 25-д дәкәд нег шүүвр болхмн. Эн бичкдүд тавн җилин туршарт сурһуль сурад, хальмг, бальн, классическ, улсин би биилдг дасх.

Мадн нурһлҗ Элст балһсна бичкдүд сурһульд авх санатa биләвидн.

Бичкдүдиг сурһх багшнрин төр бас хаһлгдв. Улсин би дасхх багш уга билә. Ода Ростов-на-Дону балһснас дамшлтта багш ирхмн.

Эндр өдр бачм хаһлх нег төр бәәнә: 14—16 дөрвлҗн метр кемҗәтә хойр класс кергтә болҗана. Дөрвн-тавн җил болад дәкәд 2 ним [illegible] тан күргхәс биш, дөң болх санан уга. Эннь йир һундлта. Министрмүдин Советин Ахлачин дарук В. Эрдни-Горяев мана зовлң медҗ, нөкд болх арһ хәәнә, энүнд ик гидг ханлт өргҗәнәв.

Улсин бийин әңг секлһн —цуг мини җирһлин күсл билә. Ода күслдән күрч йовх бәәдлтәв. Тегәд йир ик байрта бәәнәв. Бәәх эн төрмүд эрк биш хаһлгдх, гиҗ сангдна.

Бичҗ авсн
ЦЕДНӘ Раиса.

ЗУРГУДТ: көгҗмин училищин улсин бийин әңгд [illegible]

Агрономчин нөкд

МИНСК. «Спектр» гиҗ нерәдсн, көк урһмлын урһциг йилһдг прибориг «Ветроэн» Цугсоюзн негдлтин Белорусск филиалын специалистнр кев. Шин приборин дөңгәр тәрәнә һазрин онц-онц участкуд шинҗлҗ болхмн, кемр тер прибориг вертолетд тәвхлә — бүкл район болн областиг шинҗлҗ болхмн. Шинҗлтин ашнь альднь чигн чик болхмн. Буудян зүүтә культурмудт, болнцгт, олснд кезә асрмҗ өгхинь, ямаран урһц күләхиг шин прибор агрономчд зааҗ өгх.

хын багш Сарн Ульянович Шоволдаев күцәжәнә. Жил хооран эн Советск әәрмәс бууж ирлә. Дакәд эн школд церга кергин багш болж көдлв.

Баһ наста багш физическ культурт болн спортд икәр дурта. Бөк бәрлдлһнә вольн янзар шишлң секцд эн тренировк кенә. Эн спортын янзд дурта кесг сурһульчнр өдр болһн секцд ирнә. Ода-хн «Полынный» совхозд хальмг улсин алдр эпос «Җаңһрин» 550 жилин өөнниг өргәр темдглла.

Ду дуулжах, би биилжах кесг әмтиг энд үзж болхмн билә. Бәәрн болн районна артистнр әмтиг эврәннь билг-эрдмәрн байрлулв. Болв спортивн керг-үүлдврмүд чигн байрин өдрин йоста кеермж болв. Үлгүрнь, бөк бәрлдлһәр соньн марһаг Сарн Ульянович үүрмүдләһән хамдан бүрдәлә. Эн марһанд һоллгчдан сурһульчнр орлцв.

35 килограмм чиннүрин категорьт чемпиона нериг Нимгиров Нарн зүүв, 37 килограмм категорьт түрүн ормиг Манджиев Очр эзлв. Хамгин бичкн бөкнр дунд Арштанов Эльдар дииләч болв.

Эврәннь сурһульчнрин түрүн ишкдлмүдиг үзж Сарн Ульянович байсж-бахтж йовна. Энүнә түрүн тренерь болхла Василий Степанович Шандаков билә. Тер цагт школд спортивн школын филиал уга билә. Тегәд Василий Степанович эврәннь седвәрәр бөк бәрлдлһнд дурта бичкн көвүдиг цуглулад секц бүрдәлә. Тиигж сәәхн седклтә күн көвүдин бәәдл-җирһлиг невчк ясруллһнд, тедниг спортар соньмсуллһнд ик нилчән күргжәлә. Ода терүнә сурһульчнрнь эврән тренермүд болад, эврәннь сурһмжлачин кергиг сәәнәр цааранднь давулжана.

Ода школд спортивн әңг бәәнә. Тренировк кех таал ясрв. Болв дуту-дундс ода чигн баһ биш. Үлгүрнь, бөк бәрлдх шишлң кевсмүд уга. Тиигчкәд «Полынный» совхозд ода күртл хуучн школ бәәнә. Энд спортзал чигн уга. Тер бийнь седвәртә күн ямаран чигн таалд кергән күцәх арһ олж авх. Терүг Шоволдаевин үлгүр медүлжәнә. Ода терүнә һарджах секцд 15 көвүн оржана. Секцд орх саната көвүдин тоо терүнәс улм ик болжана. Тегәд тедна көвүдиг секцд эс авв, гиж эк-эцкнр өөлжәнә.

Болв цуугтаднь бәәрн күртжахш. Тегәд секцд авхин төлә шишлң шүүвр кех кергтә болжана. Болв иргч жилд совхозд дундын школ эдлврт орх зөвтә. Тенд сән спортивн зал бәәх. Тер цагт цугтан спортивн тренировкд, секцд орж чадх, гиж нәәлжәнәвидн.

Совхозин һардвр эн кергт дөң болж чадх билә. Болв ода дееран эднә халхас ик седвәр үзгджәхш. Нам секцин төлә кевсмүд болн наань чигн спортивн оборудовань хулдж авхд дөң болхар бәәхш. Болв эврәннь көдлмшчнрин күүкдин төлә сән таал тогтах кергтә. Зуг тиим һардач сән гиж тоолгдж чадҗана.

ХӨӨЧИН Июлия,
мана эврә корр.

— Би һучн һурвн җилин туршарт профессиональн бийч болн балетмейстер болж үүлдж йовнав. Цуг эн җилмүдин туршарт Хальмг государственн ду-бийһин «Бамб цецг» ансамблин төләд кадрмуд белдлһнә тәр хаһлгддго билә. Күн тәртән авдго билә. Иим бәәдл һанцхн мана республикд биш, цуг Союзар тогтсн бәәсмн. Иргч үзг сән тоолврта специалистнр культурин министерствд угаһас көлтә ямр хурц бәәдл тогтсиг ода цуһар үзжәнә.

«Бамб цецг» ансамбльд шин бийчнр культурин-гегән-герлин училищас ирнә. Эн йовдл тәриг күцц хаһлжахш. Юңгад гихлә, эн училищ клубин көдләчнриг белднә. Хойр-хойр дундур җилин туршарт энд сурсн баһчуд йоста профессиональн бийчнрин эрдм дасң авхш. Арвнас нег билгтәнь йилһрнә. Эндр эн тәриг эс хаһлхла нег цөн җиләс ансамбльд биилдг артистнр үлдшго. Юңгад гихлә, ода бәәх бийчнрин насн ирәд, немәд йовна, баахн чидл кергтә болжана.

Ансамблин балетмейстер көдлжәхдән РСФСР-ин культурин Министерствас кедү дәкж дөң сурсн болхув. Тегәд хойр җил хооран Воронежск хореографическ училищд сурх арв һар орм мадд өгв. Давсн җил Уфимск хореографическ училищур 4 класс чиләсн 7 бичкдүд илгәләвидн. Болв эн багас болн түрүн багас бичкдүд хәрү күрч ирв. Эннь учрта. Ямаран цаһан седклтә, дамшлтта багшнр эдниг тенд хәләв чигн, эк-эцкин килмҗлә әдл болшго. Эднә наснь ода чигн бичкн, тегәд эк-эцкнрнь үрдүдән холд йовулхдан дурго. Эдниг медж болхмн.

Дәкәд болхла нег учрнь — тенд сурсн бичгдүд хальмг би биилдг сән дамшлт авхш. Хальмг би биилхд амр биш, нег үлү залу улсин би. Хальмг би биилҗәх күн тәрскн келән медх зөвтә. Улсин урн үгин зөөр эднд чидл өгч булг болх зөвтә. Мана шавашмуд, магталмуд ямаран сәәхн. Энүг цуг седклән, ухаһарн медж биидән шингәхлә, йоста хальмг би үүднә. Күүнә һазрт сурч йовх бичкдүд эн арһан геежәнә.

Сүл цагт кесг шин коллективс үүдв, селән һазрт сән дурар үүлддг коллективс бас бәәнә. Эднд кадрмуд кергтә. Өвкнриннь кесг үй хадһлад йовсн зөөр бичкдүдт заах шишлң медрлтә әмтн кергтә. 1993 җилд Хальмгт көгжмин-драматическ театр секгдх гиж зуралгдсн бәәнә, энд артистнр бас кергтә болх.

Культурин халхд учрсн кесг тәрмүдин негнь — кадрмуд белдлһн болжана. Республикд көгжмин, культурин-гегән-герлин училищмүд бәәдг ... наста көвүд-күүкд шүүвр өгв. Тегәд юңгад эн әңг секгджәхин тускар РСФСР-ин искусствин ачта үүлдәч, Хальмг АССР-ин ачта артист П. Т. НАДБИТОВ келж өгчәнә.

Мана республикәр кесг школ бәәнә. Мини ухан-тоолврар болхла, школ болһнд бальн би дасхх тәр эндр бас хаһлгдх зөвтә.

Ода нег цөөкн үг шин әңгин тускар келхәр седләв. Мөрн сарин чилгчәр би «Калмыкия» ансамблиннь артистнрән школмудар илгәһәд, билгтә бичкдүд хәәлһләв. Тегәд түрүн девсңд 2000 бичкдүд орлцв. Хойрдгч девсңгнь «Строитель» гидг нертә культурин герт мөчн сарин 3-д давв, наадран хойр зу шаху көвүд-күүкд ирв. Эднәс шалһадшүүһәд, һучн һурвинь үлдәвидн. Шидр көгжмин училищд давсн шүүврт хөрн һурвн бичкдүд орлцад, эднәс ода арвн тавинь шүүж аввидн. Эдн улсин бийһин әңгд сурх. Ут тоодан хөрн сурһульч авх санатавидн. Тегәд ноха сарин 25-д дәкәд нег шүүвр болхмн. Эн бичкдүд тавн җилин туршарт сурһуль сурад, хальмг, бальн, классическ, улсин би биилдг дасх.

Мадн нурһлж Элст балһсна бичкдүд сурһульд авх саната биләвидн.

Бичкдүдиг сурһх багшнрин тәр бас хаһлгдв. Улсин би дасхх багш уга билә. Ода Ростов-на-Дону балһснас дамшлтта багш ирхмн.

Эндр өдр бачм хаһлх нег тәр бәәнә: 14—16 дөрвлҗн метр кемжәтә хойр класс кергтә болжана. Дөрвн-тавн җил болад дәкәд 2 иим класс кергтә болх. Зуг культурин министерств харшлтан күргхәс биш, дөң болх санан уга. Эннь йир һундлта. Министрмүдин Советин Ахлачин дарук В. Эрдни-Горяев мана зовлң медж, нөкд болх арһ хәәнә, энүнд ик гидг ханлт өргжәнәв.

Улсин бийһин әңг секлһн — цуг мини җирһлин күсл билә. Ода күслдән күрч йовх бәәдлтәв. Тегәд йир ик байрта бәәнәв. Бәәх эн тәрмүд эрк биш хаһлгдх, гиж сангдна.

Бичж авсн
ЦЕДНӘ Раиса.

ЗУРГУДТ: көгжмин училищин улсин бийһин әңгд шүүвр болҗах кем.
Р. Астахован цокси зургуд.

ЗАР — ЗАР — ЗАР — ЗАР

Өрүни торһас
жирглднә.
гүжрүләд,
Алвт танһчи зүткә.

* * *

Теегтән бәәдг цагтан
Тенгр һәәхдг билн.
«Долан бүрәс» үзсндән
Дангин байрлдг мадн.
«Алтн һасн» одинь
Аллдго бас олдг.
Тус ора деернь
Тер улм гилвкдг.

Өрүни цолвн мишиһәд
Өрч — товчд цолигтрнә
Орнас татж боскад
Өр цәәсиг медүлнә.
Тенгрин уйдл цәәхлә
Терм һатцас һәәхднә
Гертәс хурдлад һарһла
Герлтә оддуд чирмлднә.

Агрономчин нөкд

МИНСК. «Спектр» гиж нерәдсн, көк урһмлын урһциг йилһдг прибориг «Ветроэн» Цугсоюзн негдлтин Белорусск филиалын специалистнр кев. Шин приборин дөңгәр тәрәнә һазрин онц-онц участкуд шинжлң болхмн, кемр тер прибориг вертолетд тавхла — бүкл район болн областиг шинжлж болхмн. Шинжллтин ашнь альдинь чигн чик болхмн. Буудян зүүтә культурмудт, боднцгт, олсид нездә асрмж өгхинь, ямаран урһц күләхиг шин прибор агрономчд зааж өгх.

Композиторин нертә медальмуд

ЛЕНИНГРАД. Ленинградск эрдмчнрин цутхсн хойр медаль П. И. Чайковскин туск тодлвриг мөңкрүлв. Эн йовдл композитор төрж һарсна 150 җилд нерәдгдсмн. Композиторин билгнь делгржәсн цагт скульптор А. Королюк терүнә зургинь зурсмн. Портретин өөр Петр Ильичин автограф, нәсн-җирһлин җилмүднь «1840-1893» гиж бичәтә бәәнә. Орс көгжмин гениин дүрт Ульяна Зозуля бас оньган өгсмн. Эн медалин ар биднь тәрскн хореографин классик болсн «Лебединое озеро» балетин сцен үзүлгджәнә.

(ТАСС-ин корр. зәңгсәр).

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

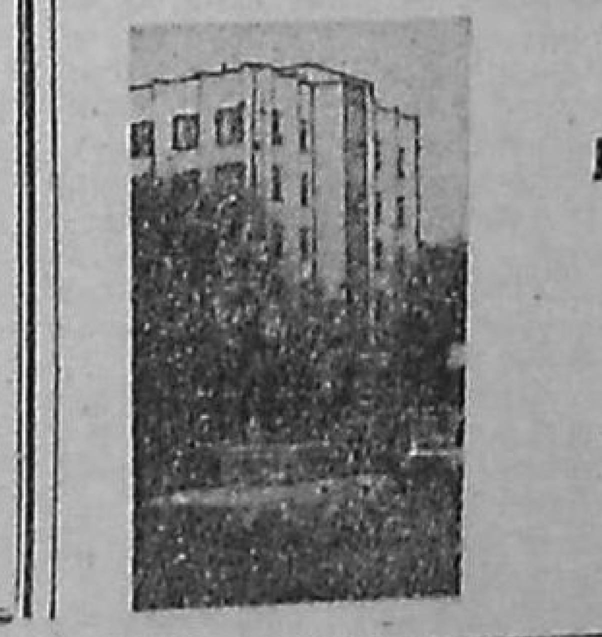
ТАКА САРИН 14, БЕМБӘ ӨДР.

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — Мана сад. 9.00 — Күн. Һазр. Иртмж. 10.00 — «Партнер». Коммерческ зәңгс. 10.30 — Аһруна делкәд. 11.30 — «Өрк-бүлин экран». Худ. фильм. «Старший сын». 1-2-ч серийс. 14.40 — Останкинә концертн студьд СССР-ин ачта тренер А. Гомельскла харһлһн. 14.55 — Мультфильм. 15.05 — Политическ күүндвр. 15.35 — Режиссер Н. Губенкон фильмс. «И жизнь, и слезы, и любовь». 17.15 — Нарт делкән панорам. 18.00 21.45 — Советск телеүзгдлд «Канал Плюс» (Франц) телевизионн кампания асхн. 21.00 — Цаг 00.15. ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — «Объяснение в любви». Худ. фильм. 1-ч анг. 9.25 — Союзн республикүдин кинопублицистик. 9.45 — Мультфильм. 9.55 — «Коллаж». 10.00 — Педагогик цуһараннь төлә. 11.00 — «Нөкцлт». Видеоканал. 17.00 — Девшлт. Зәңгс. Зар 17.30 — Украина болн Молдавин театрмудын республик хооронд фестиваль. 19.00 — Волейбол. Залу улс. 20.00 — Бичкдүд, тевшүн нөөртән ортн! 20.15 — РСФСР-ин балһсдын телестудьс. 20.45 — Док. фильм. 21.00 — Цаг. 21.45 — «Пресс-клуб». 23.45 Сөөни сеанс. — «Безумный день инженера Баркасова». Худ. фильм. 1-2-ч серийс.

Бәәрн программ: 11.00 — Өөнд яһж биди белджәнәвидн. Шудтан өггдҗәх сонсхвр. 11.50 — «Цекртд болсн байр». Репортаж. 12.30 — «Дөңнсь болн бүрушасны».

Мана хайг:

Элст балһсн,
Ленинә уульнц, 243,
«Хальмг үнн»
газетин редакц
Телефод: 5-54-09,
5-64-41

К-01125. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 1297.